

RAHAPESUVASTASE VÕITLUSEGA SEOTUD HANKEMENETLUS

JUST/2018/JACC/PR/CRIM/018

JURISTIDELE RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMISE EESKIRJADE KOHTA KOOLITUSE VÄLJATÖÖTAMINE JA KORRALDAMINE ELI TASANDIL

KASUTAJA JUHEND

22. veebruar 2021

Vastutuse välistamine

Käesolev teave on koostatud Euroopa Liiduga sõlmitud lepingu alusel (viitenumber: JUST/2018/JACC/PR/CRIM/018) ega kujuta endast Euroopa Komisjoni ametlikku arvamust. Komisjon ega ükski tema nimel tegutsev isik ei vastuta käesolevas dokumendis sisalduva teabe kasutamise eest.

KIRJASTAJAD

European Lawyers Foundation

Fluwelen Burgwal 58

2511 CJ – Haag

Madalmaad

+31 612 990 818

www.elf-fae.eu

info@elf-fae.eu

Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu

Rue Joseph II, 40

1000 – Brüssel

Belgia

+32 2234 6510

www.ccbe.eu

info@ccbe.eu

Foto (esileht)

© Adobe Stock

SISUKORD

EESSÕNA	5
SISSEJUHATUS.....	6
MÕISTED	7
<i>Mis on rahapesu?</i>	7
<i>Mis on terrorismi rahastamine?</i>	8
<i>Kas ELi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kord kehtib juristide suhtes ning kui jah, siis millise tegevuse suhtes?</i>	9
RISKIPÕHINE LÄHENEMISVIIS.....	10
<i>Üldist.....</i>	10
<i>Kuidas riskihindamist läbi viia?.....</i>	13
<i>Õigusbüroo suurus</i>	15
KLIENDI SUHTES RAKENDATAVAD HOOLSUSMEETMED	15
<i>Sissejuhatus.....</i>	15
<i>Ajastus.....</i>	17
<i>Tase.....</i>	18
<i>Kolmandate isikute kasutamine</i>	24
<i>Kirjalikud tegevuspõhimõtted, kontrollimeetmed ja protseduurid.....</i>	25
<i>Andmete säilitamine</i>	27
<i>Äriühingud</i>	27
<i>Usaldusfondid.....</i>	28
TEGELIK TULUSAAJA.....	29
SUURE RISKIGA KOLMANDAD RIIGID	32
RIIKLIKU TAUSTAGA ISIKUD.....	33
KLIENDID, KELLEGA EI KOHTUTA NÄOST NÄKKU	36
OHUMÄRGID	36
TEHNOLOOGIA KASUTAMINE	38
TEATAMISKOHUSTUS	39
<i>Sissejuhatus.....</i>	39
<i>Vihjete andmine</i>	40
<i>„Teab, kahtlustab või tal on põhjendatud alus kahtlustada“ – ja nende sõnade üldine tähendus.....</i>	41
<i>„Kuritegelik tegevus“</i>	42

ANDMEKAITSE	43
JURISTI JA KLIENDI VAHELINE KONFIDENTSIAALSUSKOHUSTUS	45
<i>Sissejuhatus</i>	45
<i>Euroopa kohtupraktika</i>	46
<i>Kokkuvõte</i>	47
PIIRIÜLESED KÜSIMUSED	48
KARISTUSED	49
<i>Sissejuhatus</i>	49
<i>Süüteo koosseis</i>	50
1. LISA. SUURE RISKIGA RIIKIDE LOETELU	51

KASUTAJA JUHEND

EESSÕNA

Käesolev koolitusjuhend (kasutaja juhend) on mõeldud juristidele, kes osalevad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaseid ELi õigusnorme käsitleval koolitusel. Koolituse pakujate jaoks on samuti olemas asjakohane juhend (koolitaja juhend).

Mõlemad juhendid on koostatud lepingu alusel, mille Euroopa Komisjon on sõlminud sihtasutusega European Lawyers Foundation (ELF) ja Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukoguga (CCBE) ning mis käsitleb juristidele rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eeskirjade kohta koolituse väljatöötamist ja korraldamist ELi tasandil (teenuste hankeleping JUST/2018/JACC/PR/CRIM/0185).

Euroopa Komisjoni eesmärgid hankemenetluse korraldamisel olid järgmised:

„Lepingu üldeesmärk on ELi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eeskirjade peamiste põhimõtete ja normide alaste kutseoskuste täiendamine, teadlikkuse tõstmine ja teadmiste levitamine juristide seas. Lepingu eesmärk on analüüsida, hinnata ja toetada juristide vajadusi, suurendades nende teadlikkust oma osa ja kohustuste kohta rahapesu ja terrorismi rahastamise vastases võitluses vastavalt direktiivi nõuetele.

Erieesmärk on saavutada koolitusprogrammi levik võimalikult paljude juristideni kogu liidus. Eelkõige võib koolitus aidata juristidel leida vastused küsimustele, kuidas nad saaksid kõige paremini:

- saada teada, millised on asjakohased rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud kohustused, ning neid mõista; analüüsida, kuidas juriste ja õigusbüroosid võidakse seoses rahapesu ja terrorismi rahastamisega väärkasutada;*
- analüüsida, milliseid tavaid saavad juristid ja õigusbürood oma jurisdiktsioonis ja kooskõlas asjaomaste advokatuurieeskirjadega rakendada, et tagada kutseala rangeimate eetikanormide järgimine;*
- teha kindlaks probleemid, mis võivad konkreetsete sätete tõlgendamisel tekkida, võttes arvesse hüpoteetilisi ja tegelikke juhtumeid ning eelkõige ärisuhete jätkamist oma klientidega ja muid kaalutlusi.“*

Enne koolitusjuhendite väljatöötamist koostas partnerite konsortsium koolitusvajaduste hinnangu ja koolitusstrateegia, tuginedes vastustele, mis saadi küsimustikule, mis käsitles liikmesriikide tavaid juristidele koolituse pakkumisel rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alaste ELi õigusnormide kohta. Küsimustikule vastasid CCBE liikmesadvokaadid kõigest 27 ELi liikmesriigist ja Ühendkuningriigist.

Asjakohane on tuletada meelde [rahapesuvastaste direktiivide tausta](#), sest need direktiivid mõjutavad juriste. Rahapesu ja terrorismi rahastamine kujutavad endast suurt ohtu elule ja ühiskonnale ning põhjustavad vägivalda, soodustavad kuritegevust ja ohustavad õigusriigi aluseid. Võttes arvesse juristide rolli ühiskonnas ning nende ametialaseid ja muid kohustusi ja norme, peavad juristid alati tegutsema ausalt, toetama õigusriiki ja hoiduma seotusest kuritegevusega. See tähendab, et juristid peavad olema pidevalt teadlikud ohust, et kurjategijad otsivad viise, kuidas õiguselukutse esindajaid rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil ära kasutada.

Juristid ja õigusbürood peavad tagama, et nad tunnevad ja täidavad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud kohustusi, mis tulenevad järgmisest:

- (i) õiguselukutse peamised eetikapõhimõtted, mille hulka kuulub esmane kohustus mitte toetada ega soodustada kuritegevust, ja asjakohased siseriiklikud õigusaktid ning
- (ii) liidu õiguse nõuded.

Kõik ELi juristid peavad olema teadlikud nii kehtivatest õiguslikest ja eetilistest kohustustest kui ka oma tegevusvaldkonna ja klientidega seotud ohtudest ning ennast neis küsimustes pidevalt harima. See on eriti tähtis, kuna kurjategijad kasutavad rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks üha keerukamaid meetodeid. Teadlikkus, valvsus, ohumärkide äratundmine ja ettevaatlikkus on parimad juristide käsutuses olevad vahendid, mille abil hinnata olukordi, kus võib tekkida rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlus.

Käesoleva juhendi eesmärk on aidata rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise koolituses osalevatel juristidel mõista oma õiguslike ja eetiliste kohustuste täielikku ulatust ning oma haavatavust rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud ohtude suhtes.

SISSEJUHATUS

Liikmesriikide õigusaktid, mis reguleerivad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist, põhinevad [neljandal rahapesuvastasel direktiivil](#), mida on muudetud [viienda rahapesuvastase direktiiviga](#).

Selles juhendis esitatud koolitusmaterjalid põhinevad kogu ELis juristide suhtes kehtivatel ja kohustuslikel õigusnormidel ning seetõttu viidatakse juhendis neljanda rahapesuvastase direktiivi sätetele, mida on muudetud viienda rahapesuvastase direktiiviga, mitte liikmesriikide õigusaktidele, millega paljud juristid võivad paremini kursis olla.

Kuna rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevad õigusaktid kehtestatakse liikmesriikides nimetatud direktiivide rakendamiseks, võib rakendamine olla liikmesriigiti veidi erinev. Kõik liikmesriigid peavad siiski miinimumnõudena järgima direktiivi sätteid. Käesolev juhend on koostatud nii, et seda on lihtne kohandada eri liikmesriikides valitsevatele oludele.

Kasutajad saavad lihtsalt kohaliku olukorra kindlaks teha, lugedes hoolikalt eespool nimetatud neljanda rahapesuvastase direktiivi (muudetud) sätteid, millele juhendis viidatakse. Neljanda rahapesuvastase direktiivi mainimisel viidatakse alati viienda direktiiviga muudetud versioonile ja juhendis nimetatakse seda lühivalt „direktiiviks“.

Lisaks tuleks silmas pidada ka riiklike riskihinnangute tausta ja sisu, kuna rahapesu ohte põhjustavad tingimused on liikmesriigiti erinevad. Rahapesuvastane töökond (FATF) peab [riiklike riskihinnangute registrit](#). Riikide erinevusi arvesse võttes ei sisalda käesolev kasutajajuhend neid riskihinnanguid.

Liikmesriikide rakendussätted põhinevad ELi sätetel ja kohaldatavate sätete vastuolu korral on ELi sätted esimuslikud. Juhendi üks eesmärk on rõhutada, et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kord on kogu ELi hõlmav raamistik, mis paneb ELi juristidele samad kohustused ja tagab sellega seotud õiguskindluse. Juhendit tuleb siiski kasutada koostöös siseriiklike õigusnormidega, mis võivad näiteks olla direktiivis sätestatud miinimumnõuetest rangemad.

Juhendi koostamisel osutusid kasulikuks kolm väljaannet, mille materjale on kasutatud inspiratsiooniallikana:

- (1) „[A lawyer’s guide to detecting and preventing money laundering](#)“ (Juhend juristidele rahapesu avastamiseks ja tõkestamiseks), mille andsid 2014. aastal välja CCBE, International Bar Association (IBA) ja American Bar Association (ABA);
- (2) „[Guidance for a risk-based approach for legal professionals](#)“ (Riskipõhise tegutsemise juhend õiguselukutsete esindajatele), mille andis 2019. aastal välja rahapesuvastane töökond;
- (3) „[Legal Sector Affinity Group Anti-Money Laundering Guidance for the Legal Sector](#)“ (Rahapesuga võitlemise juhend õigussektorile), mis avaldati 2020. aastal.

Need kolm väljaannet on kõik väga kasulikud, kuigi esimese kahe avaldamisel ei peetud silmas kehtivate ELi õigusaktide konkreetset raamistikku. Need on suunatud kogu maailma juristidele ja käsitlevad peamisi põhimõtteid. Lisaks on esimese juhendi (CCBE-IBA-ABA juhend) avaldamisest möödunud mõned aastad ja osa selle aluseks olnud asjaolusid võib olla muutunud. Mis puudutab Ühendkuningriigi juhendit, siis see avaldati ajal, mil Ühendkuningriigis kestis veel EList lahkumise eelne üleminekuperiood.

MÕISTED

Rahapesu ja terrorismi rahastamise kontseptsiooni ei saa mõista teadmata, kuidas on selle peamised osad määratletud ELi õigusaktides.

Mis on rahapesu?

Rahapesu ja terrorismi rahastamine on direktiivis määratletud järgmise tegevuse kaudu.

Artikkel 1

3. Käesoleva direktiivi kohaldamisel käsitatakse rahapesuna järgmist tahtlikku tegevust:

(a) vara muundamine või üleandmine, kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest, eesmärgiga varjata vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalevat isikut, et see isik saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest;

(b) vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise, omandiõiguse või muude varaga seotud õiguste varjamine, kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest;

(c) vara omandamine, valdamine või kasutamine, kui selle saamisel on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest;

(d) punktides a, b ja c osutatud tegudes osalemine, seotus nendega, nende toimepanemise katsed ning nendele kaasaaitamine ja kihutamine või nende soodustamine või nendeks nõuandmine.

4. Rahapesuga on tegemist ka juhul, kui tegevus, mille tulemusel saadi rahapesus kasutatav vara, toimus mõne teise liikmesriigi või kolmanda riigi territooriumil.

5. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „terrorismi rahastamine“ rahaliste vahendite kättesaadavaks tegemist või kogumist ükskõik millisel viisil, otseselt või kaudselt, kavatsusega neid kasutada või teadmisega, et neid kasutatakse täielikult või osaliselt selleks, et panna toime õigusrikkumine nõukogu raamotsuse 2002/475/JSK artiklite 1–4 tähenduses.

6. Teadmist, kavatsust või eesmärki, mis on lõigetes 3 ja 5 osutatud tegude koosseisuliseks tunnuseks, võib tuletada teo objektiivsete faktiliste asjaolude põhjal.

Eriti oluline on artikli 1 lõike 3 punkt d, sest nõustajana peab jurist hoiduma sellest, et ta ei aitaks kuriteole kaasa ega soodustaks seda. Allpool käsitletakse mitmesuguseid samme, mida jurist saab selle vältimiseks astuda ja mida ta peaks tegema.

Mis on terrorismi rahastamine?

Terrorismi rahastamine on määratletud artikli 1 lõikes 5 kooskõlas teises ELi otsuses – nõukogu raamotsuses 2002/475/JSK – määratletud õigusrikkumisega. Seda raamotsust muudeti hilisema otsusega (2008/919/JSK) ning nüüdseks on see asendatud [direktiiviga \(EL\) 2017/541](#) terrorismivastase võitluse kohta.

Artikli 1 lõike 5 kohaselt on terrorism sisuliselt objektiivsete elementide (nt mõrv, kehavigastused, pantvangi võtmine, väljapressimine, rünne või ähvardus panna toime mis tahes eelnimetatud tegu) ja subjektiivsete elementide (nt teod, mille eesmärk on tõsiselt hirmutada elanikkonda, kõigutada või hävitada riigi struktuure või sundida valitsust loobuma meetmete võtmisest) kombinatsioon.

Terrorismi rahastamine on rahaliste vahendite andmine või kogumine terroristlikule ühendusele või üksi või väikestes võrgustikes tegutsevatele isikutele, et nad kasutaksid neid vahendeid terrorikuritegude toimepanemiseks.

Juristid peaksid olema teadlikud, et terrorismi rahastamiseks võidakse kasutada raha, mis pärineb nii seaduslikest kui ka ebaseaduslikest allikatest – alates isiklikest annetustest kuni rahani, mis on saadud kuritegelikul teel, näiteks uimastitega kauplemisest, väljapressimisest või inimkaubandusest. Samuti võidakse need vahendid saada loodusvarade kõrvaesuunamise või kasutamise kaudu.

Kuritegelikul eesmärgil kasutatavate seaduslike rahaliste vahendite sihteesmärgi varjamine on sisuliselt tagurpidi rahapesu.

Kas ELi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kord kehtib juristide suhtes ning kui jah, siis millise tegevuse suhtes?

Direktiivi artiklis 2 on konkreetselt öeldud, et direktiivi kohaldatakse sõltumatute õigusteenuse osutajate suhtes. Samuti on nimetatud direktiiviga hõlmatud konkreetsed tegevused (artikli 2 lõike 1 punkti 3 alapunkt b).

Artikkel 2

1. Käesolevat direktiivi kohaldatakse järgmiste kohustatud isikute suhtes:

...

(3) järgmised füüsilised või juriidilised isikud nende kutsetegevuse puhul:

(a) audiitorid, raamatupidamisteenuse osutajad ja maksunõustajad ning kõik teised isikud, kes kohustuvad oma peamise äri- või kutsetegevusena kas otse või endaga seotud teiste isikute kaudu andma materiaalselt abi, tuge või nõu maksuküsimustes;

(b) notarid ja teised sõltumatud õigusteenuse osutajad, kui nad osalevad oma kliendi heaks või tema nimel mõnes finants- või kinnisvaratehingus või aitavad kliendil kavandada või täita tehingut, mis on seotud järgmisega:

(i) kinnisasja või ettevõtte ost ja müük;

(ii) kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamine;

(iii) panga-, hoiu- või väärtpaberikontode avamine või haldamine;

(iv) äriühingute asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike sissemaksete hankimine;

(v) usaldusfondide, äriühingute, sihtasutuste või sarnaste üksuste asutamine, korraldamine või juhtimine;

Seetõttu kehtivad direktiivis loetletud kohustused nende „sõltumatute õigusteenuse osutajate“ suhtes, kes tegelevad artikli 2 lõike 1 punkti 3 alapunkti b alapunktides i–v loetletud

tegevustega, mille puhul võib esineda rahapesu oht. See tähendab, et direktiivis sätestatud kohustused ei kehti nendele juristidele, kes tegelevad ainult selliste tegevustega, mida ei ole nimetatud artikli 2 lõike 1 punkti 3 alapunkti b alapunktides i–v, nagu kohtuvaidlused või võib-olla ka ettevõtetes või ametiasutustes töötavate juristide töö. Näiteks võib jurist töötada pangas ja sel juhul on kohustatud isikuks pank ise.

On ka muid elukutseid, mida ei ole eelnimetatud määratluses nimetatud, kuid mille suhtes kehtivad samuti direktiivi artiklis 2 sätestatud kohustused, nagu maksunõustajad „ning kõik teised isikud, kes kohustuvad oma peamise äri- või kutsetegevusena kas otse või endaga seotud teiste isikute kaudu andma materiaalselt abi, tuge või nõu maksuküsimustes“, ja usaldusfondi- või äriühinguteenuste pakkujad. Direktiivis sätestatud kohustused kehtivad ka selliseid teenuseid osutava juristi suhtes.

Juriidilise isiku heaks töötava juristi suhtes kohaldatakse erinormina direktiivi artikli 46 lõiget 1, milles on sätestatud, et sellisel juhul kehtivad direktiivis sätestatud kohustused juriidilise isiku suhtes.

Artikli 46 lõige 1

Kui mõnda artikli 2 lõike 1 punktis 3 loetletud kategooriasse kuuluv füüsiline isik tegutseb oma kutsealal juriidilise isiku töötajana, kohaldatakse käesoleva jao kohaseid kohustusi kõnealuse juriidilise isiku, mitte aga füüsilise isiku suhtes.

Muud määratlused, mis on seotud konkreetsete rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevate sätetega, on esitatud asjakohasel juhul tekstis.

RISKIPÕHINE LÄHENEMISVIIS

Üldist

Neljandas rahapesuvastases direktiivis sätestatud juristide kohustuste suhtes kohaldatakse riskipõhist lähenemisviisi – see on ELi rahapesuvastaste õigusaktide tähtis põhimõte, mis määrab nõutava tegevuse ulatuse.

Riskipõhine lähenemisviis tähendab sisuliselt seda, et juristid peavad kindlaks tegema, hindama ja mõistma rahapesu ja terrorismi rahastamise riske, millega nad kokku puutuvad, ning võtma kindlakstehtud riskide ja nende ulatuse alusel tulemuslikult ja tõhusalt nõutavaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid, et neid riske maandada ja juhtida. Lühemalt öeldes peaks lähenemisviis olema sihipärane ja keskenduma riski allikale.

Selline lähenemisviis võimaldab

- suunata vahendeid sinna, kus riskid on suuremad;
- vähendada nõuete täitmisega seotud kulusid ja klientide koormust;

- suuremat paindlikkust uutele tekkivatele riskidele reageerimisel, sest rahapesu ja terrorismi rahastamise meetodid muutuvad.

Direktiivi asjakohane põhisäte on artikkel 8.

Artikkel 8

1. Liikmesriigid tagavad, et kohustatud isikud võtavad asjakohaseid meetmeid, et tuvastada ning hinnata rahapesu ja terrorismi rahastamise riske, võttes arvesse riskitegureid, sealhulgas klientide, riikide või geograafiliste piirkondade, toodete, teenuste, tehingute ja edastamiskanalitega seonduvaid riskitegureid. Need meetmed peavad olema proportsionaalsed kohustatud isikute olemuse ja suurusega.

2. Lõikes 1 osutatud riskihinnang dokumenteeritakse, seda ajakohastatakse ja see tehakse kättesaadavaks vastavatele pädevatele asutustele ja asjaomastele iseregulatsiooni organitele. Pädevad asutused võivad otsustada, et individuaalseid dokumenteeritud riskihinnanguid ei nõuta, juhul kui sektorile omased konkreetset riskid on selged ja arusaadavad.

3. Liikmesriigid tagavad, et kohustatud isikutel on kehtestatud põhimõtted, kontrollimeetmed ja protseduurid, millega tõhusalt maandatakse ja juhitakse liidu, liikmesriigi ja kohustatud isiku tasandil tuvastatud rahapesu ja terrorismi rahastamise riske. Kõnealused põhimõtted peavad olema proportsionaalsed kohustatud isikute olemuse ja suurusega.

4. Lõikes 3 osutatud põhimõtted, kontrollimeetmed ja protseduurid hõlmavad järgmist:

(a) ettevõttesiseste põhimõtete, kontrollimeetmete ja protseduuride väljatöötamine, sealhulgas riskijuhtimistavade mudel, kliendi suhtes rakendatavad hoolsusmeetmed, teatamine, andmete säilitamine, sisekontroll, nõuete täitmise kontroll, sealhulgas vastavuskontrolli eest vastutava isiku määramine juhtkonna tasandil, kui see on asjakohane äritegevuse mahtu ja laadi silmas pidades, ja töötajate kontroll;

(b) kui see on ettevõtte suurust ja laadi silmas pidades asjakohane, sõltumatu audititalitus, kes testib punktis a osutatud põhimõtteid, kontrollimeetmeid ja protseduure.

5. Liikmesriigid näevad ette, et kohustatud isikute kehtestatavad põhimõtted, kontrollimeetmed ja protseduurid peab heaks kiitma kõrgem juhtkond ning et kohustatud isikud jälgivad ja tõhustavad võetavaid meetmeid, kui see on asjakohane.

Selle sätte tagajärjeks on, et juristid peavad

- võtma asjakohaseid meetmeid, et teha kindlaks, hinnata ja mõista rahapesu ja terrorismi rahastamise riske, millega nende õigusbüroo kokku puutub, ning

- kehtestama dokumenteeritud põhimõtted, kontrollimeetmed ja protseduurid, mis võimaldavad õigusbürool tulemuslikult juhtida, jälgida ja leevendada erinevaid kindlakstehtud riske ning hõlmavad vähemalt artikli 8 lõike 4 punktis a loetletud meetmeid.

Riske tuleks hinnata mitte ainult kogu praksise tasandil, vaid ka iga kliendi tasandil ja iga klientide tõstatatud küsimuse tasandil. Kogu praksise puhul hõlmavad tüüpilised riskitegurid seda, kes on õigusbüroo kliendid ja milliseid teenuseid osutatakse, ning nende tegurite olulise muutumise korral tuleks riskid läbi vaadata.

Väga tähtis on kogu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protsessi jooksul dokumenteerida eespool nimetatud põhimõtted ja menetlused, tehtud otsused, kahtlused ja esitatud teave ning muud asjakohased dokumendid ja vestlused.

Direktiivi artikli 46 lõikes 1 on sätestatud liikmeriikide täiendavad ülesanded seoses õigusbüroo töötajatega – neid tuleb teavitada büroo tegevuspõhimõtetest, sealhulgas andmekaitseenõuetest, ning nad peavad läbima rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitleva koolituse.

Artikkel 46

1. Liikmesriigid näevad ette, et kohustatud isikud võtavad meetmeid, mis on proportsionaalsed kohustatud isikute riskide, olemuse ja suurusega, nii et nende töötajad on teadlikud käesoleva direktiivi kohaselt vastu võetud sätetest, sealhulgas asjakohastest andmekaitseenõuetest.

Nende meetmete raames osalevad töötajad kestvates erikoolituse programmides, mille käigus neid õpetatakse ära tundma võimaliku rahapesuga või terrorismi rahastamisega seotud toiminguid ja antakse juhiseid sellistes olukordades tegutsemiseks.

Juristid saavad riskipõhist lähenemisviisi tulemuslikult rakendada, kasutades teatavaid menetlusi. Seda kõike selgitatakse üksikasjalikult allpool, kuid üldine kokkuvõte on esitatud järgmistes punktides.

Näide

Kliendi vastuvõtu menetlus:

- iga kliendi isikusamasuse õigeaegne tuvastamine ja kontrollimine (eelkõige siis, kui kliendi isik muutub);
- tegeliku tulusaaja isikusamasuse tuvastamine ja mõistlike meetmete võtmine isikusamasuse kontrollimiseks;
- kliendi olukorra ja äritegevuse mõistmine sõltuvalt osutatavate teenuste laadist, ulatusest ja ajast. Seda teavet saab klientidelt tavapärase juhiste andmise käigus.

Kaalumine, kas võtta isik oma kliendiks:

- pärast kliendi vastuvõtu menetluse lõpuleviimist kaalumise, kas on oht, et jurist võib klienti abistades täita rahapesukuriteo koosseisu;

- kõikide ohumärkide riskihinnang ja kliendilt selgituste küsimine, sealhulgas isikusamasuse kontroll, et otsustada, kas tööd alustada või jätkata.

Kliendi pidev jälgimine:

- kliendiprofiili pidev jälgimine, et avastada märke rahapesust ja terrorismi rahastamisest, eeskätt siis, kui klient on riikliku taustaga isik või pärineb suurema riskiga riigist;
- riskipõhise lähenemisviisi rakendamine, et hinnata rahapesu ja terrorismi rahastamise riske klientide, õigusteenuste liikide, rahaliste vahendite ja klientide valitud juristide kaupa.

Kuidas riskihindamist läbi viia?

Praksise tasandil riskihindamise läbiviimisel soovitatakse juristidel arvesse võtta järgmist:

- rahapesu ja terrorismi rahastamise riske käsitlev teave, mille riiklik järelevalveasutus on avalikustanud seoses enda riskihindamisega;
- riskitegurid, mis on seotud järgmisega:
 - kliendid, näiteks kas praksisel on stabiilne kliendibaas (riski esinemise tõenäosus on väiksem) või suur klientide voolavus (riski esinemise tõenäosus on suurem), millistes sektorites kliendid tegutsevad (näiteks kinnisvara või relvatööstuse puhul on riski esinemise tõenäosus suurem) ja kas kliendid teostavad suure sularahakäibega äritegevust (riski esinemise tõenäosus on suurem);
 - riigid või piirkonnad, kus praksis tegutseb – vt suure riskiga kolmandaid riike käsitlev jaotis allpool;
 - tooted või teenused, näiteks kas praksis aitab kliente kinnisvaratehingutes või usaldusfondide, ettevõtete ja heategevusorganisatsioonide loomisel või haldamisel (kõikide puhul on riski esinemise tõenäosus suurem);
 - tehingud – vt eelmises punktis esitatud näited;
 - maksekanalid, näiteks sularahamaksed;
- praksise teatatud varasemate kahtlaste tehingutega seotud probleemide olemus;
- järgmised materjalid:
 - riiklik riskihinnang, rahapesuvastase töökonna vastastikused hinnangud või avalikult kättesaadavad materjalid, mis käsitlevad riske riikides, kus praksis tegutseb;

- ELi riikideülene riskihinnang;
- kõik muud materjalid, näiteks ajakirjanduses ilmunud artiklid probleemidest, mis võivad olla tekkinud konkreetsetes jurisdiktsioonides.

Pärast riskide hindamist tuleks tähelepanu pöörata leevendavatele teguritele või mõistlikele kontrollimeetoditele, mida saab rakendada riskide juhtimiseks ja nende vähendamiseks proportsionaalsele ja vastuvõetavale tasemele, kui see on võimalik (kui riske ei saa sellisele tasemele vähendada, siis peaks jurist loomulikult kaaluma, kas jätkata selle küsimusega tegelemist või mitte). Asjakohastel juhtudel tuleb tegevuspõhimõttena kaaluda mitut leevendavat tegurit, näiteks:

- rahaliste vahendite allika kontrollimine suurema riskiga juhtudel;
- keeld kasutada praksise kliendikontot, kui sellega ei kaasne õigusteenuste osutamist;
- sularahamaksete piiramine, näiteks teatavat ülempiiri ületavate sularahamaksete keelamine nii kontoris kui ka pangakontol;
- tekkivate probleemidega kursis olemine;
- täiendav uurimine, kui klient palub praksisel lihtsalt tegeleda juriidilise isiku asutamise mehhaaniliste aspektidega, kuid ei soovi õigusnõustamist üksuse ülesehituse sobivuse kohta.

Kogu praksist hõlmav riskihindamine tehakse siiski konkreetse juhtumi riskihindamisest eraldi. Sõltumata praksise riskihindamisest tuleb ka iga eespool loetletud tehingu puhul, mis on hõlmatud direktiivi artikli 2 lõike 1 punkti 3 alapunkti b alapunktidega i–v, läbi viia riskihindamine, võttes arvesse järgmist:

- tehingu või ärisuhte eesmärk;
- kliendi algatatud tehingu väärtus;
- ärisuhte korrapärasus või kestus.

Paljud riskid, mis on tuvastatud kogu praksise hindamisel, võivad olla konkreetse tehingu puhul asjakohased ning seega neid ei korrata.

Üldiselt on riskipõhise lähenemisviisi rakendamisel oluline, et õigusbüroo (sõltumata suurusest) partnerid ja juhid osaleksid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamises, kuna see tugevdab nõuete täitmise kultuuri, tagades, et töötajad järgivad põhimõtteid, menetlusi ja protsesse riskide tulemuslikuks juhtimiseks.

Õigusbüroo suurus

Väikeste õigusbüroode juristidel või üksikpraktiseerijatel võib olla vaja kasutada oma büroo riskihindamiseks teistsugust lähenemisviisi, sest neil on tõenäoliselt selleks vähem vahendeid kui palju suurematel büroodel.

Kaaluda tuleks, millises mahus vahendeid saab mõistlikult eraldada nõuetekohaselt väljatöötatud riskihindamise rakendamiseks ja haldamiseks.

Üksikpraktiseerijatel üldiselt ei eeldata vahendite eraldamist samaväärsel tasemel nagu suurtes õigusbüroodes; pigem eeldatakse, et üksikpraktiseerija töötab välja asjakohased süsteemid ja kontrollimeetodid ning hindamine on proportsionaalne praksise ulatuse, laadi ja klientidega.

Väikestelt büroodelt, mis teenindavad valdavalt kohalikke ja väikese riskiga kliente, ei eeldata tavaliselt märkimisväärse aja kulutamist riskihindamisele.

Võrreldes suurte õigusbüroodega, kellel on erinevaid riskiprofiile sisaldav mitmekesine kliendibaas, võib üksikpraktiseerijatel olla mõistlikum tugineda riskihindamisel avalikult kättesaadavatele dokumentidele ja kliendi esitatud teabele.

Kui teabeallikas on avalik register või klient, on aga alati oht, et teave ei tarvitse olla õige. Samuti võivad kurjategijad pidada üksikpraktiseerijaid ja väikesi büroosid rahapesu eesmärgil paremaks sihtmärgiks kui suuri õigusbüroosid. Seetõttu on õigusala töötajad paljudes jurisdiktsioonides ja praksistes kohustatud hindama oma praksise üldisi riske ja viima kõikide uute klientide ja konkreetseid ühekordseid tehinguid sooritavate olemasolevate klientide puhul läbi riskihindamise. Tähelepanu tuleb pöörata riskipõhise hindamise järgimisele.

Näiteks seoses õigusbüroo suurusega tuleb olulise tegurina arvesse võtta seda, kas klient ja kavandatav töö oleks konkreetse juristi puhul ebatavaline, riskantne või kahtlane. Seda tegurit kaaludes tuleb arvesse võtta juristi praksise tausta ning praksise jurisdiktsiooni(de)s kehtivaid õiguslikke, kutsealaseid ja eetilisi kohustusi.

KLIENDI SUHTES RAKENDATAVAD HOOLSUSMEETMED

Sissejuhatus

Kliendi suhtes rakendatavad hoolsusmeetmed hõlmavad järgmisi toiminguid (mida on täiendavalt kirjeldatud allpool), kuna oma klienti tundes ja tema juhiste aluseks olevaid kaalutlusi teades on kahtlaseid tehinguid võimalik paremini kindlaks teha:

- tuvastada tuleb kliendi isikusamasus ja seda kontrollida, välja arvatud juhul, kui klient on teile juba tuttav;
- kindlaks tuleb teha, kas tegelik tulusaaja on kliendist erinev isik, ja võtta mõistlikke meetmeid tema isiku kontrollimiseks ning

- hinnata tuleb teavet ärisuhte või juhutehingu eesmärgi ja kavandatud olemuse kohta ning asjakohasel juhul seda teavet koguda.

Olukorrad, kus kliendi suhtes tuleb rakendada hoolsusmeetmeid, on loetletud direktiivi artiklis 11.

Artikkel 11

Liikmesriigid tagavad, et kohustatud isikud rakendavad klientide suhtes hoolsusmeetmeid järgmistel juhtudel:

(a) ärisuhte loomisel;

(b) juhutehingu tegemisel,

(i) mille summa on vähemalt 15 000 eurot, sõltumata sellest, kas tehingu eest arveldatakse ühe maksega või mitme maksega, mis näivad olevat seotud, või

(ii) mis on käsitatav Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2015/847 artikli 3 punktis 9 määratletud rahaülekandena ja mis ületab 1000 eurot;

(c) kaupadega kauplevate isikute puhul juhuslike sularahatehingute tegemisel summas vähemalt 10 000 eurot, sõltumata sellest, kas tehingu eest arveldatakse ühe maksega või mitme maksega, mis näivad olevat seotud;

(d) hasartmänguteenuste osutajate puhul võidusumma väljamaksmise, panuste tegemise või mõlema korral, kui tehtava tehingu suurus on vähemalt 2000 eurot, sõltumata sellest, kas tehingu eest arveldatakse ühe maksega või mitme maksega, mis näivad olevat seotud;

(e) kui on rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus, sõltumata ükskõik millisest mõõndusest, erandist või künnisest;

(f) kui on kahtlusi varem kontrollitud kliendi isikut tõendavate andmete õigsuses või adekvaatsuses.

Kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete täielik kirjeldus on esitatud artiklis 13.

Artikkel 13

1. Kliendi suhtes rakendatavad hoolsusmeetmed hõlmavad järgmist:

(a) kliendi isikusamasuse tuvastamine ja kontroll usaldusväärsest ja sõltumatust allikast, sh olemasolu korral Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 910/2014 sätestatud e-identimise vahendi või asjakohaste usaldusteenuste või mõne muu, asjaomase riigiasutuse poolt reguleeritud, tunnustatud, heakskiidetud või aktsepteeritud turvalise, kaug- või elektroonilise identifitseerimismenetluse kaudu hangitud dokumentide, andmete või teabe abil;

(b) tegelikult kasu saava omaniku tuvastamine ning asjakohaste meetmete võtmine kõnealuse isiku isikusamasuse kontrollimiseks sellises ulatuses, et kohustatud isik on veendunud, et ta teab, kes on tegelikult kasu saav omanik, sealhulgas juriidiliste isikute, usaldusfondide, äriühingute, sihtasutuste ning sarnaste õiguslike üksuste puhul ka asjakohaste meetmete võtmine, et saada teavet kliendi omandi- ja kontrollstruktuuri kohta; Kui tuvastatud

tegelikult kasu saav omanik on artikli 3 punkti 6 alapunkti a alapunktis ii osutatud kõrgema juhtkonna liige, peavad kohustatud isikud võtma vajalikke mõistlikke meetmeid kõrgema juhtkonna liikme ametikohal oleva füüsilise isiku isikusamasuse kontrollimiseks ning registreerima kontrolli käigus tehtud toimingud ja kogetud takistused;

(c) teabe hindamine ja asjakohasel juhul kogumine ärisuhte eesmärgi ja olemuse kohta;

(d) pidev ärisuhte seire, sealhulgas ärisuhte raames tehtud tehingute kontroll tagamaks, et tehingud on kooskõlas kohustatud isiku teadmistega kliendist, tema tegevusest ja riskiprofiilist ning vajaduse korral ka vahendite allikast, samuti asjaomaste dokumentide, andmete või teabe pidev ajakohastamine.

Samuti peavad kohustatud isikud esimese lõigu punktides a ja b osutatud meetmete võtmisel kontrollima, et kõik kliendi nimel tegutseda soovivad isikud on selleks volitatud, ning tuvastama kõnealused isikud ja kontrollima nende isikusamasust.

Viimase asjaoluna tuleb sellega seoses mainida, et „ärisuhe“ on määratletud direktiivi artikli 3 punktis 13 järgmiselt.

Artikkel 3

13) „ärisuhe“ – äriline, ametialane või kaubandussuhe, mis on seotud kohustatud isiku kutsealase tegevusega ning millest kontakti loomise ajal oodatakse teatavat kestvust;

Ajastus

Artiklis 11 on selgitatud, et kliendi suhtes tuleb hoolsusmeetmeid rakendada kas ärisuhte loomisel või teatavate määratletud juhutehingute tegemisel. Artiklis 14 on selgitatud, et kliendi suhtes tuleb hoolsusmeetmeid rakendada enne neid sündmusi, kuigi liikmesriigid võivad lubada, et kliendi ja tegeliku tulusaaja isikusamasust kontrollitakse ärisuhte loomise ajal, kui seda on vaja, et äritegevuse tavapärasest käiku mitte häirida ja kui rahapesu või terrorismi rahastamise risk on väike, kuid siiski nii kiiresti kui võimalik.

Kui teatava tööga seotud tegevused ei kuulu direktiivi kohaldamisalasse, ei ole kliendi suhtes hoolsusmeetmete rakendamine kohustuslik. Paljud õigusbürood rakendavad hoolsusmeetmeid kõikide uute klientide suhtes sõltumata asja olemusest. See võimaldab klientidel lihtsamalt minna üle õigusbüroo reguleerimata tegevustelt reguleeritud tegevustele ja ka õigusbüroode jaoks on juhutehingutelt ärisuhtele ülemineku pidev jälgimine vähem koormav.

Artikli 14 lõikes 4 on juristidele sätestatud konkreetne erand seoses kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete ajastusega.

Artikkel 14

4. Liikmesriigid näevad ette, et kui kohustatud isik ei suuda täita artikli 13 lõike 1 esimese lõigu punktis a, b või c sätestatud kliendi suhtes rakendatavaid hoolsusmeetmeid, ei tohi ta pangakonto kaudu tehinguid teha, ärisuhet luua ega tehingut lõpule viia ning peab asjaomase ärisuhte lõpetama ja kaaluma kliendiga seoses kahtlasest tehingust teatamist rahapesu andmebüroole kooskõlas artikliga 33.

Liikmesriigid ei kohalda esimest lõiku notarite, muude sõltumatute õigusteenuse osutajate, audiitorite, väliste raamatupidamisteenuse osutajate ja maksunõustajate suhtes ainult rangelt sellises ulatuses, kuivõrd kõnealused isikud on seotud kliendi õigusliku seisundi hindamisega või ülesannete täitmisega kõnealuse kliendi kaitsja või esindajana kohtumenetluses või sellega seoses, sealhulgas seoses nõustamisega menetluse algatamise või vältimise asjus.

Juristid peavad olema teadlikud, et see erand on range ning kehtib ainult nõustamise ja kohtuvaidlustega seotud töö suhtes, mitte tehingutega seotud töö suhtes.

Samuti kehtib pideva jälgimise kohustus artikli 14 lõike 5 kohaselt „asjakohasel juhul ja riskitundlikkusest lähtuvalt ka olemasolevate klientide suhtes, sealhulgas juhul, kui kliendiga seotud asjaolud muutuvad, või kui kohustatud isik on õiguslikult kohustatud asjaomase kalendriaasta jooksul kliendiga ühendust võtma, et kontrollida tegelikult kasu saavate omanikega seonduvat asjakohast teavet“.

Ilmne olukord, kus sellist pidevat jälgimist tuleb kasutada, on see, kui juristil palutakse teha tehing, mis ei ole kliendi teadaolevate vahendite või käitumismustriga kooskõlas. Sellest hoolimata on hea tava kasutada kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete korrapärase läbivaatamise ja ajakohastamise süsteemi. Samuti on hea tava selline jälgimine dokumenteerida juhuks, kui hiljem peaksid tekkima küsimused.

Tase

Direktiivi artiklis 13 on kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete üldised nõuded sätestatud järgmiselt:

- (a) kliendi isikusamasuse tuvastamine ja kontroll usaldusväärsest ja sõltumatust allikast, sh olemasolu korral e-identimise vahendi või asjakohaste usaldusteenuste kaudu hangitud dokumentide, andmete või teabe abil;
- (b) tegelikult kasu saava omaniku tuvastamine ning asjakohaste meetmete võtmine kõnealuse isiku isikusamasuse kontrollimiseks sellises ulatuses, et kohustatud isik on veendunud, et ta teab, kes on tegelikult kasu saav omanik, sealhulgas juriidiliste isikute, usaldusfondide, äriühingute, sihtasutuste ning sarnaste õiguslike üksuste puhul ka asjakohaste meetmete võtmine, et saada teavet kliendi omandi- ja kontrollstruktuuri kohta;
- (c) teabe hindamine ja asjakohasel juhul kogumine ärisuhte eesmärgi ja olemuse kohta;
- (d) pidev ärisuhte seire, sealhulgas ärisuhte raames tehtud tehingute kontroll tagamaks, et tehingud on kooskõlas kohustatud isiku teadmistega kliendist, tema tegevusest ja riskiprofiilist ning vajaduse korral ka vahendite allikast, samuti asjaomaste dokumentide, andmete või teabe pidev ajakohastamine.

Kui keegi tegutseb kliendi nimel, peab jurist kontrollima ka seda, kas sellel isikul on asjakohane volitus, ning tuvastama selle isiku isikusamasuse ja seda kontrollima.

Direktiivi I lisas on esitatud selliste riskitegurite mittetäielik loetelu, mida juristid peavad arvesse võtma, kui nad määravad kindlaks, mil määral rakendada kliendi suhtes hoolsusmeetmeid.

I lisa

(i) ärisuhte või muu sarnase suhte eesmärk;

(ii) kliendi hoiustatava vara maht või kliendi tehtavate tehingute maht;

(iii) ärisuhte korrapärasus või kestus.

Nagu eespool mainitud, on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud tegevused riskipõhised. Sõltuvalt riskitasemest rakendatakse ka hoolsusmeetmeid kliendi suhtes kahel tasemel: lihtsustatud ja tugevdatud hoolsusmeetmed. Eespool kirjeldatud üldnõudeid on allpool käsitletud üksikasjalikumalt vastavalt neile kahele tasemele. Soovitav on kõik menetlused dokumenteerida.

Lihtsustatud hoolsusmeetmed

Lihtsustatud hoolsusmeetmed on asjakohased, kui jurist teeb konkreetse juhtumipõhise riskihinnangu alusel kindlaks, et ärisuhte või tehingu puhul on rahapesu või terrorismi rahastamise risk väike. Lihtsustatud hoolsusmeetmete puhul peab jurist loomulikult tuvastama kliendi isikusamasuse ja kaaluma eelkõige tundmatu kliendi korral järgmisi küsimusi:

- nimi, aadress ja telefoninumber;
- kliendi varasem ja praegune töökoht;
- sünnikoht ja -kuupäev;
- varasem ja praegune aadress;
- äriühingu aadress ja telefoninumbrid;
- perekonnaseis;
- abikaasa(de) ja laste nimed ja muud identifitseerimisandmed;
- kliendi raamatupidaja nimi ja kontaktandmed;
- karistusregistri andmed;
- pooleliolevad kohtuvaidlused;
- maksudeklaratsioonid.

Isikusamasuse saab tuvastada järgmiste tõendite alusel:

- isikut tõendavad dokumendid, näiteks pass või fotoga juhiluba;
- muud tõendid, sealhulgas reguleeritud sektoris tegutsevate isikute kinnitused või nende praktilise töötajate kinnitused, kes on kõnealuse isikuga mõnda aega tegelenud.

Rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud tuvastamise tingimuste täitmiseks peaks näost-näku tuvastamine ja kehtiva passi või fotoga isikutunnistuse esitamine olema enamiku klientide puhul piisav. Nende dokumentide koopiaid tuleks säilitada vastavalt vajadusele kas paber kandjal koopiana, tõestatud paber kandjal koopiana, skaneeritud dokumendina või koopiana, millele on lisatud märkus, et originaale on nähtud.

Samuti on hea tava hankida kas

- üks riigiasutuse väljastatud dokument, mis kinnitab kas nime ja aadressi või nime ja sünnikuupäeva või
- üks riigiasutuse väljastatud dokument, mis kinnitab kliendi täisnime, ja veel üks tõendav dokument, mis kinnitab kliendi nime ja aadressi või sünnikuupäeva.

Kui selliseid dokumente ei ole võimalik hankida, tuleks kaaluda muude allikate usaldusväärsust ning kliendi ja tööga seotud riske. Ainult elektrooniline kontroll võib olla piisav, tingimusel et jurist kasutab kontrolliprotsessis mitut andmeallikat.

Kui dokumendid on võõrkeelsed, peab jurist võtma asjakohaseid meetmeid, et mõistlikult veenduda, et dokumendid tõendavad kliendi isikut.

Kui jurist kliendiga ei kohtu, peab ta kaaluma, kas see kujutab endast täiendavat riski, mida tuleks kliendi riskihinnangus arvesse võtta, ja sellest tulenevalt kliendi suhtes rakendatavate hooldusmeetmete ulatust.

Kui klient ei suuda tavapäraseid tõendeid esitada, tuleks kaaluda, kas see on kooskõlas kliendi profiili ja asjaoludega või võib see olla tõendiks rahapesust või terrorismi rahastamisest. Mõjuval põhjusel võib kaaluda alternatiivseid dokumente.

Allpool olevates jaotistes käsitletakse suurema riskiga kolmandaid riike, riikliku taustaga isikuid ning muid tegureid, mis teevad rahapesu ja terrorismi rahastamise suhtes haavatavaks. Neid käsitletakse koos tugevdatud hooldusmeetmetega, sest nende puhul on vaja astuda täiendavaid samme, kuid jurist on nende olemasolust teadlik ainult siis, kui kliendile esitatakse algul küsimused, mis võimaldavad juristil otsustada, milline kliendi suhtes rakendatavate hooldusmeetmete tase on asjakohane. Teisisõnu öeldes tuleb mõista mõlemat taset, et olla kindel, millisesse kategooriasse konkreetne klient või tehing kuulub. Tugevdatud hooldusmeetmeid käsitleva jaotise lõpus on kirjeldatud ka erinevaid riskitegureid, mida tavaliselt nimetatakse „ohumärkideks“ ja mis aitavad kaht taset eristada.

Direktiivi II lisas on esitatud võimalikku väiksemat riski iseloomustavate tegurite ja tõendite mittetäielik loetelu, mille puhul võib kasutada lihtsustatud hooldusmeetmeid ja mida tuleb arvesse

võtta. Need on jagatud järgmisse kolme kategooriasse – kliendi liik, tehingu liik ja geograafilised tegurid.

II lisa

(1) Kliendiga seotud riskitegurid:

(a) börsil noteeritud äriühingud, kelle suhtes kohaldatakse avalikustamiskohustusi (tuginedes börsieeskirjadele või seadustele või maksmapaneku viisidele), millega on kehtestatud nõuded, et tagada tegelikult kasu saava omaniku piisav läbipaistvus;

(b) ametiasutused või riigiettevõtted;

(c) kliendid, kes on punkti 3 kohaste väiksema riskiga geograafiliste piirkondade residendid.

(2) Toote, teenuse, tehingu või edastamiskanaliga seotud riskitegurid:

(a) väikse kindlustusmaksega elukindlustuslepingud;

(b) pensioniskeemide kindlustuslepingud, kui need ei sisalda ennetähtaegse tagasiostmise valikuõigust ning neid ei saa kasutada tagatisena;

(c) töötajatele väljateenitud aastate pensioni või muid sarnaseid pensionihüvitisi võimaldav skeem, mille puhul kindlustusmaksed arvatakse palgast maha ning pensioniskeemi tingimused ei võimalda skeemis osaleja huvide ülekandmist;

(d) finantstooted või -teenused, mis pakuvad asjakohaselt kindlaksmääratud ja piiratud teenuseid teatavatele kliendirühmadele, et suurendada juurdepääsu finantsalase kaasamise eesmärgil;

(e) tooted, mille puhul rahapesu ja terrorismi rahastamise riski juhitakse muude teguritega nagu raha pealelaadimise piirangud või omandi läbipaistvus (nt teatavat liiki e-raha).

(3) Geograafilised riskitegurid – registreerimine, asukoht, elukoht:

(a) liikmesriigid;

(b) kolmandad riigid, kellel on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhusad süsteemid;

(c) kolmandad riigid, kus usaldusväärsete allikate kohaselt on korruptsiooni või muu kuritegeliku tegevuse tase madal;

(d) kolmandad riigid, kus usaldusväärsete allikate, nagu vastastikuste hindamiste, üksikasjaliku hindamise aruannete või avaldatud järelaruannete kohaselt on kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuded, mis on kooskõlas FATFi muudetud soovitusetega, ning kes neid nõudeid tõhusalt rakendavad.

Pärast ärisuhte loomist tuleks seda pidevalt jälgida, et avastada sündmused, mis võivad tekitada tulevikus vajaduse võtta täiendavaid hoolsusmeetmeid.

Sõltumata kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete tasemest peaksid juristid kehtestama ettevõttesisesed tegevuspõhimõtted ja menetlused, et kliendi suhtes rakendatavaid hoolsusmeetmeid, sealhulgas lihtsustatud hoolsusmeetmeid, rakendataks järjekindlalt ning et oleksid olemas selged tõendid kasutatud lähenemisviisi kohta. Rahuldavate menetluste puudumisel on suurem oht, et juristid panevad toime rahapesuga seotud õigusrikkumise, mille eest neid võidakse karistada.

Tugevdatud hoolsusmeetmed

Suurema riski puhul on vajalikud tugevdatud hoolsusmeetmed. Direktiivi artiklis 18 on toodud näited suurema riskiga tehingutest, mille puhul on tugevdatud hoolsusmeetmed eriti vajalikud. Selleks et teha kindlaks, kas asjaomased tehingud või toimingud on kahtlased, tuleks laiendada ärisuhte seire ulatust ja laadi. Tehingud on järgmised:

- keerukad tehingud;
- ebatavaliselt suuremahulised tehingud;
- tehingute puhul on kasutatud ebatavalisi tehingumustreid;
- tehingutel ei ole selget majanduslikku või õiguslikku eesmärki.

Direktiivi III lisa on esitatud võimalikku suuremat riski iseloomustavate tegurite ja tõendite mittetäielik loetelu, mille puhul tuleks kasutada tugevdatud hoolsusmeetmeid ja mida tuleb arvesse võtta. Need on samuti jagatud järgmisse kolme kategooriasse – kliendi liik, tehingu liik ja geograafilised tegurid.

III lisa

(1) Kliendiga seotud riskitegurid:

(a) ärisuhe toimib ebatavalistel asjaoludel;

(b) kliendid, kes on punktis 3 loetletud kõrgema riskiga geograafiliste piirkondade residendid;

(c) juriidilised isikud või õiguslikud üksused, mis on personaalse varahalduse üksused;

(d) äriühingud, kellel on variaktsionärid või esitajaaktsiad;

(e) suuri sularahakoguseid käitlevad ettevõtjad;

(f) äriühingu omandistruktuur näib äriühingu äritegevust silmas pidades ebatavaline või liiga keeruline;

(g) klient on kolmanda riigi kodanik, kes taotleb liikmesriigis elamisõigust või kodakondsust kapitalisiirete, vara või riigivõlakirjade ostmise või selles liikmesriigis tegutsevasse äriühingutesse investeerimise eest.

(2) Toote, teenuse, tehingu või edastamiskanliga seotud riskitegurid:

(a) privaatpangandus;

(b) tooted või tehingud, mis võivad soodustada anonüümsust;

(c) ärisuhe või tehingud, mille puhul ei viibita samas kohas ja ei võeta teatavaid kaitseabinõusid, nagu e-identimise vahendid või asjakohased usaldusteenused, mis on määratletud määruses (EL) nr 910/2014, või mõni muu, asjaomase riigiasutuse reguleeritud, tunnustatud, heakskiidetud või aktsepteeritud turvaline, kaug- või elektrooniline identifitseerimismenetlus;

(d) tundmatutelt või mitte seotud kolmandatelt isikutelt saadud maksed;

(e) uued tooted ja uued äritavad, sealhulgas uus edastamismehhanism, ning uue või areneva tehnoloogia kasutamine nii uute kui ka olemasolevate toodete puhul;

(f) tehingud, mis on seotud nafta, relvade, väärismetallide, tubakatoodete, kultuuriväärtuste ja muude arheoloogilise, ajaloolise, kultuurilise või usulise tähtsusega või haruldase teadusliku väärtusega esemetega ning elevantiluu ja kaitstud liikidega.

(3) Geograafilised riskitegurid:

(a) ilma et see piiraks artikli 9 kohaldamist, riigid, kus usaldusväärsete allikate, nagu vastastikuste hindamiste, üksikasjaliku hindamise aruannete või avaldatud järelaruannete kohaselt ei ole kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhusaid süsteeme;

(b) riigid, kus usaldusväärsete allikate kohaselt on korrupsiooni või muu kuritegeliku tegevuse tase märkimisväärne;

(c) riigid, kelle suhtes on kehtestatud sanktsioonid, embargo või sarnased meetmed, näiteks liidu või ÜRO poolt;

(d) riigid, kes rahastavad või toetavad terrorismi või kelle territooriumil tegutsevad kindlaks määratud terroristlikud organisatsioonid.

Kolme kategooriasse – klient, teenus ja geograafilised tegurid – jagamine on kasulik juhul kogu hoolsusmeetmete protsessi jooksul.

Abiks on ka põhimõte, et see, mil määral peab jurist hankima ja läbi vaatama tõendeid kliendi finantsseisundi või muude riskitegurite kohta, sõltub kliendi või küsimuse riskiprofiilist. Olukorras, kus tuleb rakendada tugevdatud hoolsusmeetmeid, on see nõue kõige rangem. Teatavad kontrollid on alati kasulikud, näiteks rahaliste vahendite allika ja vara allika kontrollimine on üldiselt kasulik praktiline vahend juristi praktilise kaitsmiseks.

Kolmandate isikute kasutamine

Direktiivi artikli 25 kohaselt võivad liikmesriigid lubada juristidel (ja teistel kohustatud isikutel) usaldada kliendi suhtes rakendatavate hoolsuskohustuste täitmise kolmandatele isikutele. Võttes arvesse liikmesriikidele antud kaalutulusõigust, võivad eri liikmeriikides kehtida erinevad õigusnormid, mida tuleks kontrollida. Samas on direktiivis sõnaselgelt sätestatud, et „lõplikult vastutab nende [kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete] nõuete täitmise eest siiski kolmandale isikule nõuete täitmise usaldanud kohustatud isik“. Seetõttu peaksid juristid alati küsima, milliseid hoolsusmeetmeid on teine isik kliendi suhtes rakendanud, et tagada nende vastavus direktiivile ja riskipõhisele lähenemisviisile.

Artiklis 26 on sätestatud piirangud sellele, milliseid kolmandaid isikuid juristid (ja teised direktiivi kohaselt kohustatud isikud) võivad kasutada.

Artikkel 26

1. Käesolevas jaos tähendab mõiste „kolmandad isikud“ artiklis 2 loetletud kohustatud isikuid, nende kohustatud isikute liikmesorganisatsioone või liite ja liikmesriigis või kolmandas riigis asuvaid muid asutusi või isikuid, kes:

(a) kohaldavad kliendi suhtes hoolsuskohustusi ja kohaldavad andmete säilitamise nõudeid, mis on kooskõlas käesolevas direktiivis sätestatutega, ning

(b) on jälginud tema suhtes kohaldatavate käesolevas direktiivis sätestatud nõuete järgimist vastavalt VI peatüki 2. jaole.

Teisisõnu öeldes peavad kolmandate isikute endi suhtes kehtima direktiivi kohased kohustused või kord, mis on kooskõlas direktiivis sätestatud kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete, dokumenteerimise ja järelevalve nõuetega.

Liikmesriikidel on keelatud lubada juristidel (ja teistel kohustatud isikutel) usaldada nõuete täitmine kolmandatele isikutele, kes on asutatud suure riskiga kolmandates riikides (vt nende kohta täpsemalt allpool). Liikmesriigid võivad sellest keelust vabastada liidus asutatud kohustatud isikute filiaalid ja enamusosalusega tütarettevõtjad, kui need järgivad täielikult kontserniüleseid põhimõtteid ja protseduure kooskõlas direktiivi nõuetega, mis käsitlevad kontserniüleseid põhimõtteid ja tavasid (artikkel 45).

Üldiselt peavad juristid tagama, et esitatud teave, mis käsitleb kliendi suhtes rakendatud hoolsusmeetmeid, ei ole aegunud, ning nad peavad olema teadlikud, et kasutatava isiku riskihinnang ei pruugi kokku langeda juristi enda riskihinnanguga. Kolmanda isiku kasutamine ei tarvitse alati olla sobiv ja juristid peaksid seda iseenesest riskina käsitama. Üldiselt peaksid juristid veenduma, et kolmas isik

- on hea mainega;

- on reguleeritud, tema üle teostatakse järelevalvet ja teda jälgitakse;
- on kehtestanud meetmed kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete ja dokumenteerimise nõuetele vastavuse tagamiseks;
- on teadlik selle riigi spetsiifilistest riskidest, kus ta tegutseb.

Kirjalikud tegevuspõhimõtted, kontrollimeetmed ja protseduurid

On tähtis, et juristid kehtestavad oma praksise riskihindamise osana ja eelkõige seoses kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmetega kirjalikud tegevuspõhimõtted, kontrollimeetmed ja protseduurid.

Kirjalik dokumenteerimine on tähtis või kasulik järgmistes valdkondades:

- juristide või õigusbüroo arusaam peamistest rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskidest, millega nad kokku puutuvad;
- rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnangu läbiviimisel kasutatud allikad;
- õigusbüroo töötajad, kellel on õigus otsustada tegevuspõhimõtete ja protseduuride üle, ning olukorrad, kus seda õigust võib kasutada;
- kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete nõuded, mis tuleb täita lihtsustatud, tavapärase ja tugevdatud hoolsusmeetmete puhul (tavapärased hoolsusmeetmed jäävad lihtsustatud ja tugevdatud hoolsusmeetmete vahele; tavaliselt kuuluvad nende alla juhtumid, kus risk võib esineda, kuid selle materialiseerumine ei ole tõenäoline);
- millal ja millistel tingimustel on kliendi suhtes hoolsusmeetmete rakendamise kohustuste täitmiseks lubatud kasutada allhanget või usaldada see kolmandale isikule;
- kuidas piirata toimikuga tehtavat tööd, kui hoolsusmeetmete rakendamine kliendi suhtes ei ole lõpule viidud;
- olukorrad, kus on lubatud rakendada kliendi suhtes hoolsusmeetmeid hiljem;
- millal on lubatud sularahamaksed;
- millal on lubatud maksed kolmandatelt isikutelt või kolmandatele isikutele;
- väljaspool tavapäraseid tegevuspõhimõtteid tehtavad otsused, näiteks kui tehakse otsus viia kliendi või küsimuse suhtes läbi täiendavad kontrollid.

Kontserni kuuluvate õigusbüroode (ja teiste kohustatud isikute) suhtes on kehtestatud erinormid, mis sisalduvad artiklis 45.

Artikkel 45

1. Liikmesriigid näevad ette, et kontserni kuuluvad kohustatud isikud rakendavad kontserniüleseid põhimõtteid ja protseduure, sealhulgas andmekaitsepõhimõtteid ning põhimõtteid ja protseduure teabe jagamiseks kontsernis rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eesmärgil. Kõnealuseid põhimõtteid ja protseduure rakendatakse tõhusalt filiaalide ja enamusosalusega tütarettevõtjate tasandil liikmesriikides ja kolmandates riikides.

2. Liikmesriigid näevad ette, et kohustatud isikud, kellel on püsivaid tegevuskohti mõnes teises liikmesriigis, tagavad, et kõnealused püsivad tegevuskohad järgivad asjaomase teise liikmesriigi siseriiklikke sätteid, millega võetakse üle käesolev direktiiv.

3. Liikmesriigid tagavad, et juhul, kui kohustatud isikutel on filiaalid või enamusosalusega tütarettevõtjad kolmandates riikides, kus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise miinimumnõuded on liikmesriigi vastavatest nõuetest vähem ranged, rakendavad kõnealused kolmandas riigis asuvad filiaalid ja enamusosalusega tütarettevõtjad liikmesriigi nõudeid, sealhulgas andmekaitseenõudeid niivõrd, kuivõrd see on lubatud kolmanda riigi õigusega.

...

5. Liikmesriigid näevad ette, et kui kolmanda riigi õigus ei võimalda rakendada lõike 1 kohaseid põhimõtteid ja protseduure, tagavad kohustatud isikud, et asjaomases kolmandas riigis asuvad filiaalid ja enamusosalusega tütarettevõtjad kohaldavad täiendavaid meetmeid, et tõhusalt vähendada rahapesu või terrorismi rahastamise riski, ja teavitavad sellest oma päritoluliikmesriigi pädevaid asutusi. Kui täiendavad meetmed ei ole piisavad, võtavad päritoluliikmesriigi pädevad asutused täiendavaid järelevalvemeetmeid, sealhulgas nõuavad, et kontsern ei looks ärisuhteid või lõpetaks need ning ei teeks tehinguid, ning vajaduse korral nõuavad, et kontsern lõpetaks oma tegevuse asjaomases kolmandas riigis.

Teisisõnu öeldes peavad kontserni kuuluvad filiaalid jagama kontsernis teavet seoses rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega. Samuti peavad filiaalid järgima oma asukohaliikmesriigi siseriiklikke sätteid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kohta.

Kui filiaal asub kolmandas riigis, kus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuded on leebemad, peab filiaal järgima õigusbüroo asukohaliikmesriigi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevaid norme ulatuses, milles see on lubatud kolmanda riigi kohaliku õigusega. Kui õigusbüroo tegevuspõhimõtete ja protseduuride rakendamine ei ole kolmandas riigis lubatud, peavad filiaalid rakendama täiendavaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid ning õigusbüroo peab teatama sellest enda pädevatele asutustele. Kui need täiendavad meetmed ei ole piisavad, peab liikmesriik rakendama täiendavaid järelevalvemeetmeid ning tal on vajaduse korral õigus nõuda, et õigusbüroo sulgeks filiaali.

Nagu alati, peaksid juristid oma kontserniüleseid tegevuspõhimõtteid, kontrollimenetlused ja protseduurid korrapäraselt läbi vaatama ja neid ajakohastama ning dokumenteerima kirjalikult kõik tehtud muudatused. Samuti peaksid juristid dokumenteerima kirjalikult meetmed, mida on võetud, et teavitada oma töötajaid kontserniülesest tegevuspõhimõtetest ja nende muudatustest.

Andmete säilitamine

Eraldiseisvalt kirjalikest menetlustest on direktiivi artikliga 40 kehtestatud andmete säilitamise kohustus. Neid andmeid tuleb säilitada viis aastat pärast ärisuhte lõppemist kliendiga või pärast juhutehingu kuupäeva. See nõue puudutab nii kliendi suhtes rakendatavaid hoolsusmeetmeid kui ka tehingute tuvastamist. Viis aastat on direktiivis nimetatud miinimumaeg, kuid juristid peaksid kontrollima oma riigi õigusaktidest, kas kohalikul tasandil on vajalik andmeid kauem säilitada.

Seoses kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmetega peavad juristid säilitama dokumentide koopiaid ja teavet, mida on vaja kliendi suhtes rakendatavate hoolsuskohustuste täitmiseks, sh mitte ainult paberandmetel koopiaid, vaid olemasolu korral ka e-identimise vahendite, asjakohaste usaldusteenuste või mõne muu, asjaomase riigiasutuse aktsepteeritud turvalise, kaug- või elektroonilise identifitseerimismenetluse kaudu hangitud andmeid.

Seoses tehingutega peavad juristid säilitama tehingute tõendusmaterjali ja teavet originaaldokumentidena või nende koopiatena, mida võib kohaldatava siseriikliku õiguse kohaselt kasutada kohtumenetluse käigus tehingute tuvastamiseks. Andmed peaksid olema üksiktehingute (sh asjaomaste summade ja vääringute) taastamise võimaldamiseks piisavad, nii et neid saaks kasutada tõendina võimalikus kohtumenetluses.

Kummaski valdkonnas säilitatavad andmed tuleb viie aasta möödudes kustutada, kui siseriiklikus õiguses ei ole sätestatud teisiti. Igal juhul ei tohi andmeid kunagi säilitada kauem kui kümme aastat.

Äriühingud

Äriühing on iseseisev juriidiline isik, mis tegutseb esindajate kaudu. Juristid peavad kindlaks tegema ja kontrollima äriühingu olemasolu.

Äriühingu identiteet hõlmab selle asutamist, äritegevust ja omandiõiguse vormi.

Juristid peaksid kontrollima järgmist:

- äriühingu nimi;
- äriühingu registreerimisnumber ja muu registrinumber;
- registreeritud asukoht ja (kui see on erinev) peamine tegevuskoht.

Kui äriühing on börsil noteeritud, peaksid juristid täiendavalt kontrollima järgmist:

- äriühingu ja selle asutamise suhtes kohaldatav õigus;
- juhatuse (või muu samaväärse juhtorgani) liikmete ning äriühingu tegevuse eest vastutavate kõrgema astme juhtide täisnimed.

Börsil noteeritud äriühingu puhul on risk tõenäoliselt väiksem. Kui see on hinnangu kohaselt nii, piisab sellest, kui saada kinnitus äriühingu noteerimise kohta reguleeritud turul, näiteks:

- koopia asjaomase börsi veebisaidist, mis on varustatud kuupäevaga ja kus on näidatud noteerimine;
- koopia usaldusväärses päevalehes avaldatud teatest noteerimise kohta;
- usaldusväärset elektroonilise kontrolliteenuse osutajalt või internetiregistrist saadud teave.

Börsil noteeritud äriühingu tütarettevõtja puhul vajavad juristid tõendeid emaettevõtja ja tütarettevõtja vahelise suhte kohta, näiteks:

- tütarettevõtja viimane aasta tuludeklaratsioon;
- emaettevõtja või tütarettevõtja viimase auditeeritud majandusaasta aruande lisa;
- usaldusväärset elektroonilise kontrolliteenuse osutajalt või internetiregistrist saadud teave;
- teave emaettevõtja (sh tema veebisaidil) avaldatud aruannetest.

Kui juristid juba tegutsevad emaettevõtja nimel, võivad nad tütarettevõtja andmete kontrollimiseks kasutada olemasoleva kliendi suhtes rakendatavate hooldusmeetmete toimikut, tingimusel et olemasolev klient on tuvastatud vastavalt direktiivi nõuetele.

Kui äriühing ei ole reguleeritud turul noteeritud, võib vajalikuks osutuda järgnev täiendav kontroll:

- otsing asjaomasest äriregistrist;
- äriühingu asutamislepingu koopia;
- esitatud auditeeritud majandusaasta aruanne;
- usaldusväärset elektroonilise kontrolliteenuse osutajalt saadud teave.

Kui äriühing on üldiselt tuntud, võivad juristid otsustada, et rahapesu ja terrorismi rahastamise risk on väike, ning kohaldada kliendi suhtes rakendatavaid hooldusmeetmeid proportsionaalselt selle riskiga.

Kui äriühing on registreeritud väljaspool ELi, tuleb hankida samad dokumendid ja viia läbi sama kontroll. Ilmselgelt võib risk olla suurem ja jurist võib soovida, et dokumendid oleksid tõestatud reguleeritud sektoris tegutseva isiku või muu kutseala töötaja poolt, kelle isikusamasust saab kontrollida kutseala kataloogist.

Usaldusfondid

Direktiivi artiklis 31 on sätestatud, et usaldusfonde käsitlevaid sätteid kohaldatakse mitte ainult usaldusfondide suhtes, vaid ka muud liiki õiguslike üksuste suhtes, nagu „teatavat liiki *Treuhand*

või *fideicomiso*, kui sellistel üksustel on usaldusfondiga sarnane struktuur või ülesanded. Liikmesriigid määravad kindlaks tunnused, mille alusel otsustatakse, kas nende õiguses reguleeritud õiguslike üksuste struktuur või ülesanded sarnanevad usaldusfondide struktuuri või ülesannetega“. Seega peavad juristid kontrollima, kas selliseid usaldusfonde või usaldusfondidega sarnanevaid üksusi nende liikmesriigis tunnustatakse.

Artikli 3 punktis 6 – vt allpool tegelikku tulusaajat käsitlev osa – on loetletud tegelikud tulusaajad usaldusfondide puhul. Üldise õiguse (*common law*) määratluse kohaselt ei ole usaldusühing juriidiline isik ja ei saa seega ise olla klient. Klient võib olla mõni artikli 3 punktis 6 määratletud isik, nagu:

- algne omanik (asutaja);
- usaldusisik(ud);
- kaitsja(d) või
- üks või mitu kasusaajat.

See, millisesse neist rühmadest klient/kliendid kuulub/kuuluvad, määrab ära, kelle ees on juristil hoolsuskohustus ja kellele antakse nõu.

TEGELIK TULUSAAJA

Artikli 3 punktis 6 on määratletud tegelik tulusaaja, mis on kõige järgneva puhul esmatähtis.

Artikkel 3

6) „tegelikult kasu saav omanik“ – füüsiline isik (füüsilised isikud), kes on kliendi lõplik omanik (lõplikud omanikud) või kes teda lõplikult kontrollib (kontrollivad), ja/või füüsiline isik (füüsilised isikud), kelle nimel tehing või toiming tehakse, ja see hõlmab vähemalt järgmisi isikuid:

(a) äriühingute puhul:

(i) füüsiline isik (füüsilised isikud), kes lõplikult omab (omavad) või kontrollib (kontrollivad) juriidilist isikut piisava arvu aktsiate või osade või hääleõiguste või omandiõiguse otsese või kaudse omamise kaudu selles juriidilises isikus, kaasa arvatud osalused esitajaaktsiate või -osade kujul, või muul viisil kontrollimise kaudu, välja arvatud reguleeritud turul noteeritud äriühing, mille suhtes kohaldatakse liidu õigusega kooskõlas olevaid avalikustamishõudeid või samaväärseid rahvusvahelisi standardeid, millega tagatakse piisav läbipaistvus omanikke käsitleva teabe osas.

Otsene omamine tähendab seda, et füüsiline isik omab kliendis 25% suurust osalust pluss üks aktsia või üle 25% suurust omandiõigust. Kaudne omamine tähendab seda, et kliendis omab 25% suurust osalust pluss üks aktsia või üle 25% suurust omandiõigust äriühing, mis on füüsilise isiku (füüsiliste isikute) kontrolli all, või mitu äriühingut, mis on sama füüsilise isiku (samade füüsiliste

isikute) kontrolli all. Selle kohaldamisel ei piirata liikmesriikide õigust otsustada, et omamist või kontrolli võib näidata väiksem protsendimäär. Kontroll muul viisil võidakse muu hulgas kindlaks määrata kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2013/34/EL artikli 22 lõigetes 1–5 sätestatud kriteeriumitega;

(ii) füüsiline isik (füüsilised isikud), kes on kõrgema juhtkonna liige (liikmed), juhul kui alapunktis i osutatud isikut (isikuid) ei ole kõikvõimalike tuvastamismeetodite ammendumisel võimalik kindlaks teha ning eeldusel, et ei ole põhjust kahtluseks, või juhul kui on kahtlus, et tuvastatud isik (isikud) on tegelikult kasu saav omanik (tegelikult kasu saavad omanikud), kohustatud isikud registreerivad oma toimingud, mida nad teevad selleks, et tuvastada tegelikult kasu saav omanik alapunkti i ja käesoleva alapunkti alusel;

(b) usaldusfondide puhul – kõik järgmised isikud:

(i) algne omanik (algsed omanikud);

(ii) usaldusisik(ud);

(iii) kaitsja(d), kui on olemas;

(iv) kasusaajad; või juhul kui üksikisikud, kes on juriidilise isiku või õigusliku üksuse kasusaajad, tuleb alles kindlaks määrata, isikute kategooria, kelle huvides juriidiline isik või õiguslik üksus peamiselt asutati või tegutseb;

(v) kõik muud füüsilised isikud, kes usaldusfondi selle otsese või kaudse omamise kaudu või muul viisil lõplikult kontrollivad;

(c) juriidiliste isikute, nagu sihtasutused, ja usaldusfondidega sarnaste õiguslike üksuste puhul on hõlmatud füüsiline isik (füüsilised isikud), kes on punktis b osutatutega samaväärsel või sarnasel positsioonil.

Direktiivi artiklid 30 ja 31 käsitlevad õigusbüroo kliendiks olla võivate mitmesuguste üksuste tegelikke tulusaajaid, kuna on tähtis, et juristid mõistaksid, kes on konkreetse tehingu taga olevad reaalsed inimesed, sõltumata sellest, milline üksus esineb kliendina.

Artikli 30 kohaselt on liikmesriigid nüüd kohustatud pidama tegelike tulusaajate registrit, millele on teiste hulgas juurdepääs ka juristidel. Loomulikult sisaldavad need ainult ELis, mitte mujal asutatud üksuste andmeid. Kuigi register on kohustuslik, on muude aspektide kohaldamine – näiteks kas registrist saab teavet tasuta eest või kas teatava teabe avalikustamine tekitaks tegelikule tulusaajale tõsisemaid riske – vabatahtlik.

Artikli 30 lõikes 8 on rõhutatud, et riskipõhine lähenemisviis tähendab seda, et jurist ei tohiks toetuda ainult registrist saadud teabele.

Sõltumata sellest, kas juriidiline isik on asutatud ELis või väljaspool ELi, vajab jurist juriidilisest isikust kliendi kohta üldiselt järgmist teavet:

- juriidilise isiku nimi, registreerimise koht, registrinumber, asukoht ja peamine tegevuskoht;
- juhatuse või muu samaväärse juhtorgani liikmete nimed;

- tegevuse eest vastutavad kõrgema astme juhid;
- juriidilise isiku suhtes kohaldatav õigus;
- õiguslikud omanikud;
- tegelikud tulusaajad, sealhulgas aktsiate, hääleõiguse, osaluse või esitajaaktsiate või -osade kaudu või muul viisil kontrolli omavad isikud;
- reguleerivad dokumendid.

Kliendile tuleks mõistagi toonitada, et kui eespool nimetatud andmed ärisuhte jooksul muutuvad, tuleb muutustest juristile teatada, kuna need võivad mõjutada riskihinnangut.

Artiklis 31 on käsitletud usaldusfonde ja muud liiki õiguslikke üksusi, nagu *fiducie*, teatavat liiki *Treuhand* või *fideicomiso*, kui sellistel üksustel on usaldusfondiga sarnane struktuur või ülesanded.

Artikli 31 lõike 1 teine lõige sisaldab ELis hallatavate usaldusfondidega seotud kohustust.

Artikli 31 lõige 1

Liikmesriigid kohustavad liikmesriigis hallatava usaldusfondi usaldusisikuid koguma ja hoidma asjakohast, täpset ja ajakohastatud teavet usaldusfondi tegelikult kasu saavate omanike kohta. Kõnealune teave hõlmab andmeid järgmiste isikute kohta:

- (a) algne omanik (algsed omanikud);*
- (b) usaldusisik(ud);*
- (c) kaitsja(d), kui on olemas;*
- (d) kasusaajad või kasusaajate liik;*
- (e) usaldusfondi üle kontrolli omav muu füüsiline isik.*

See teave tuleb lisada ka usaldusisiku (või usaldusisikuga samaväärse isiku) elu- või asukoha liikmesriigi tegelike tulusaajate registrisse. Kui aga usaldusisik (või samaväärne isik) asub väljaspool ELi, peab see teave sisalduma selle liikmesriigi tegelike tulusaajate registris, kus usaldusisik (või samaväärne isik) loob usaldusfondi nimel ärisuhte või omandab kinnisvara.

Teabele juurdepääsul kehtivad samad tingimused, mida on eespool juba nimetatud seoses tegelike tulusaajate registriga, sealhulgas see, et riskipõhine lähenemisviis tähendab, et jurist ei tohiks toetuda ainult registrist saadud teabele.

Teabe hulk, mida jurist peab kliendilt hankima, sõltub juristi rollist. Kui jurist asutab või haldab usaldusfondi, äriühingut või muud juriidilist isikut või tegutseb usaldusfondi, äriühingu või muu

juriidilise isiku usaldusisiku või juhina, peab jurist mõistma üksuse üldist eesmärki ja rahaliste vahendite allikat ning lisaks suutma kindlaks teha tegelikud tulusaajad ja kontrollivad isikud.

Jurist, kes osutab usaldusfondile, äriühingule või muule juriidilisele isikule muid teenuseid (nt tegutseb asukohana), peab hankima piisavalt teavet, et teha kindlaks tegelikud tulusaajad ja kontrollivad isikud.

Jurist, kes ei tegutse usaldusisikuna, võib asjakohastel juhtudel tugineda teise õigusala töötaja või raamatupidaja või usaldusühingu või äriühingu teenuseosutaja koostatud ülevaatele või asjakohastele väljavõtetele usaldusühingu asutamislepingust, et ta saaks kindlaks teha asutajad, usaldusisikud, kaitsjad (olemasolul), tulusaajad või usaldusfondi üle tegelikku kontrolli omavad füüsilised isikud.

Loomulikult tuleb tegeliku tulusaaja suhtes hoolsusmeetmete rakendamisel olla hoolikas. Klient võib näiteks olla esindaja, kes tegutseb volikirja alusel või pankrotihaldurina. Juristid peaksid olema teadlikud võimalusest, et väidetavat esindussuhet kasutatakse pettusele kaasaaitamiseks.

Soovitav on kasutada proportsionaalset lähenemisviisi. Näiteks keeruka äriühingu puhul oleks ebaproportsionaalne teha juriidilise isiku erinevatel tasanditel eraldi otsingud mitme üksuse kohta, et kontrollida, kas erinevate üksuste väikeste osaluste kokkuliitmisel on isikul kokkuvõttes rohkem kui 25% suurune osalus kliendiks olevas juriidilises isikus. Selle asemel peavad juristid veenduma, et neil on üldine arusaam kliendiks oleva äriühingu omandi- ja kontrollstruktuuridest.

Nii artikkel 30 kui ka artikkel 31 sisaldavad lahknevustest teatamise nõuet, mis tähendab, et kohustatud isikud peavad teatama kõigist lahknevustest, mis nad leiavad keskregistris oleva tegelikke tulusaajaid käsitleva teabe ja nendele kohustatud isikutena kättesaadava tegelikke tulusaajaid käsitleva teabe vahel. See kehtib äriregistris ja teistes tegelike tulusaajate registrites oleva teabe suhtes.

Selliseid lahknevusi ei pea aktiivselt otsima ja samuti ei kehti see kohustus juhul, kui teabe suhtes kehtib juristi ja kliendi vaheline konfidentsiaalsuskohustus või kui lahknevus on ebaoluline (nt erineb ainult lisanime esitähth, mitte täisnimi). Lahknevusest võib teatada esmalt kliendile, et klient saaks selle kiiresti parandada. Kui otsustatakse lahknevusest mitte teatada, näiteks seetõttu, et lahknevus on ebaoluline, on siiski soovitatav võetud meede dokumenteerida.

SUURE RISKIGA KOLMANDAD RIIGID

Direktiivi artiklis 18a on sätestatud üksikasjalikud juhised selle kohta, kuidas tegeleda suure riskiga kolmandatest riikidest pärit klientidega. Komisjon on ELi finantssüsteemi terviklikkuse kaitsmiseks volitatud tegema kindlaks riigid, mille rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise korras on strateegilisi puudusi. [Värskeim loetelu](#) koostati 7. mail 2020. 1. lisas on loetletud sellesse nimekirja kantud riigid.

Riikide riskitegurid on ilmselgelt üldise riskihinnangu peamine tegur. Kui aga kliendid või nende tegelikud kasusaajad asuvad või tegutsevad väikse riskiga jurisdiktsioonides, peaks see kajastuma ka riskihinnangus.

Juristid peaksid tähele panema, et võib olla muid suure rahapesuriskiga jurisdiktsioone, mis ei ole kantud Euroopa Komisjoni „suure riskiga kolmandate riikide“ loetellu. Näiteks võivad täiendavateks kasulikeks allikateks olla Transparency Internationali (ülemaailmne korrupsiooniga võitlev vabaühendus) koostatavad korrupsiooni edetabelid või Maailmapanga iga-aastased aruanded.

Käesolevas jaotises käsitletakse suure riskiga riikide loetellu kantud riike, kuid lisaks võib olla ka riike, isikuid või rühmi, kelle suhtes on vastavalt III lisa punktile 3 kehtestatud „sanktsioonid, embargo või sarnased meetmed“ ja kelle puhul on samuti vajalikud tugevdatud hoolsusmeetmed. Selliseid loetelusid koostavad EL ja ÜRO ja seda võivad teha ka üksikud liikmesriigid.

Artiklis 18a loetletud täiendavad tegurid, mille esinemisel tuleb suure riskiga kolmandate riikide puhul rakendada tugevdatud hoolsusmeetmeid, keskenduvad peamiselt kliendilt nõutavale täiendavale teabele ja suhte täiendavale jälgimisele.

RIIKLIKU TAUSTAGA ISIKUD

Riikliku taustaga isiku määratlus on esitatud direktiivi artikli 3 punktis 9.

Artikkel 3

(9) „riikliku taustaga isik“ – füüsiline isik, kes täidab või on täitnud avaliku võimu olulisi ülesandeid, sealhulgas:

(a) riigipead, valitsusjuhid, ministrid ning ase- või abiministrid;

(b) parlamendiliikmed või sarnaste seadusandlike organite liikmed;

(c) erakondade juhtorganite liikmed;

(d) ülemkohtute, konstitutsioonikohtute või teiste kõrgema astme kohtute liikmed, kelle otsuseid saab edasi kaevata ainult erandjuhtudel;

(e) riigikontrolliasutuste ja keskpankade nõukogude liikmed;

(f) suursaadikud, asjurid ja kaitsejõudude kõrgemad ohvitserid;

(g) riigiettevõtete juhatuse ning haldus- või järelevalveorganite liikmed;

(h) rahvusvahelise organisatsiooni juhid, juhi asetäitjad ja juhtorgani liikmed või samaväärseid ülesandeid täitvad isikud.

Ükski alapunktides a–h osutatud avaliku võimu esindajatest ei hõlma kesk- või alamastme ametnikke

Riikliku taustaga isikutele keskendutakse seetõttu, et OECD liikmesriigid on mures, et riikliku taustaga isikud võivad kasutada oma poliitilist seisundit ebaausalt rikastumiseks. Riikliku taustaga isikuga sõlmitud suhtega on tegemist ka siis, kui riikliku taustaga isik on kliendi tegelik tulusaaja

ja kui klient või tema tegelik tulusaaja on riikliku taustaga isiku pereliige või teadaolevalt temaga lähedalt seotud isik. Pereliikmed ja lähedalt seotud isikud on määratletud direktiivis järgmiselt.

Artikkel 3

(10) „pereliige” hõlmab järgmisi isikuid:

(a) riikliku taustaga isiku abikaasa või abikaasaga samaväärseks peetav isik;

(b) riikliku taustaga isiku lapsed ja nende abikaasad või abikaasaga samaväärseks peetavad isikud;

(c) riikliku taustaga isiku vanemad;

(11) „lähedaseks kaastöötajaks peetav isik” –

(a) füüsiline isik, kellest on teada, et ta on juriidilise isiku või õigusliku üksuse tegelikult kasu saav ühine omanik koos riikliku taustaga isikuga või kellel on lähedased ärisuhted riikliku taustaga isikuga;

(b) füüsiline isik, kes on sellise juriidilise isiku või õigusliku üksuse ainus kasusaav omanik, mis on teadaolevalt tegelikult asutatud riikliku taustaga isiku kasuks.

Direktiivi artiklis 20 on sätestatud spetsiaalsed tugevdatud hoolsusmeetmed, mida jurist peaks riikliku taustaga isiku suhtes võtma:

(1) looma asjakohased riskijuhtimissüsteemid, sealhulgas riskipõhised protseduurid, millega tehakse kindlaks, kas klient või kliendi tegelik tulusaaja on riikliku taustaga isik

Juristid ei pea läbi viima ulatuslikku uurimist, et teha kindlaks, kas isik on riikliku taustaga isik. Piisab juristi käsutuses oleva või avaliku teabe arvessevõtmisest. Paljud õigusbürood kasutavad teabeteenuseid, mis kontrollivad riikliku taustaga isikuid andmebaasidest. See, kuidas toimida, sõltub juristi praktilisest üldisest riskihinnangust.

Kuna riikliku taustaga isikuid on palju ja nad muutuvad pidevalt, võivad tõendiks olla mõned järgmised põhinäitajad:

- jurist saab rahalisi vahendeid valitsusasutuse kontolt;
- kliendilt või seotud isikult saadud kirjad on ametlikul blanketil;
- uudised ja internetiotsingud.

Samuti ei pea juristid aktiivselt uurima, kas kliendi tegelikud tulusaajad on riikliku taustaga isikud. Kui tegelik tulusaaja on aga teadaolevalt riikliku taustaga isik, peaksid juristid riskipõhist lähenemisviisi kasutades kaaluma, milliseid täiendavaid meetmeid on vaja (kui üldse) kliendiga tegeledes võtta.

(2) saama kõrgemalt juhtkonnalt heakskiidu riikliku taustaga isikutega ärisuhete loomiseks või jätkamiseks

„Kõrgem juhtkond” on artikli 3 punktis 12 määratletud kui „juht või töötaja, kellel on piisavalt teadmisi asutuse riskidest seoses rahapesuga ja terrorismi rahastamisega ning piisav volitus riske mõjutavate otsuste tegemiseks“. Selleks ei pea alati olema õigusbüroo juhatuse või samaväärse juhtorgani liige ja seega võib see olla:

- praksise rühmajuh;
- teine partner, kes ei tegele konkreetse toimikuga;
- konkreetse toimiku üle järelevalvet teostav partner;
- isik, kes vastutab büroos rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eest;
- juhtiv partner.

(3) võtma asjakohaseid meetmeid, et teha kindlaks sellise vara ja selliste rahaliste vahendite allikad, mida riikliku taustaga isikutega ärisuhetes või tehingute tegemisel kasutatakse

„Rahaliste vahendite allikas“ erineb „vara allikast“. „Rahaliste vahendite allikas“ on seotud kohaga, kust kliendi rahalised vahendid lähetatakse, ja sellega, kuidas ja kust sai klient raha selle lähetamiseks. „Vara allikas“ on seotud sellega, kust kliendi vara tervikuna pärineb – näiteks on päritud, saadud kinnisvara müügi tulemusel või investeerimistuluna. „Vara allika“ hindamine on rahapesu ja terrorismi rahastamise hindamisel esmatähtis.

Kui isik on tuntud riikliku taustaga isik, võib teave tema finantshuvide kohta olla juba avalikust registrist kättesaadav.

Muul juhul peaks piisama kliendile küsimuste esitamisest ja iga samm tuleb tavapäraselt dokumenteerida. See, millised dokumendid on rahaliste vahendite või vara allika kontrollimiseks aktsepteeritavad, peaks sõltuma sellest, milline on kliendi puhul rahapesu ja terrorismi rahastamise riski tase. Mida suurem on risk, seda terviklikumad ja usaldusväärsemad peavad olema juristi hangitavad dokumendid. Arvesse peaks võtma järgmisi dokumente: pangakonto väljavõtted, testamendid, täielikud palgatõendid, auditeeritud finantsaruanded, kus on näidatud kliendile makstud summad, ostu-müügi lepingud, muude tehingute kviitungid, tõendid aktsiakapitalist või äritegevusest saadud tulu, annaku või kingituse kohta.

Vara allika kontrollimine väikese või keskmise riskiga kliendi puhul võib piirduda lihtsalt küsimuste esitamise ja vastuste dokumenteerimisega. Riski kasvades peaks kasvama ka küsimuste ja nõutavate dokumentide hulk.

Kuigi see soovitus on antud riikliku taustaga isikuid käsitlevas jaotises, peaksid juristid seda kaaluma ka mis tahes ärisuhte pideva järelevalve osana, sõltumata sellest, kas risk on suur või mitte. Nagu eespool mainitud, on rahaliste vahendite allika kontrollimine üldiselt kasulik praktiline vahend õigusbüroo praksise kaitsmiseks.

(4) teostama selliste ärisuhete üle pidevat tugevdatud järelevalvet

Tugevdatud järelevalve on näiteks tagamine, et kliendi makstud raha tuleb kindlaksmääratud pangakontolt ja summa on kooskõlas kliendi teadaoleva varaga. Vastupidisel juhul tuleb esitada täiendavaid küsimusi.

KLIENDID, KELLEGA EI KOHTUTA NÄOST NÄKKU

Kui klient on füüsiline isik ja ei viibi tuvastamise eesmärgil füüsiliselt kohal, tuleb seda tegurit rahapesu või terrorismi rahastamise riski taseme hindamisel ja sellest tulenevate tugevdatud hoolsusmeetmete ulatuse kindlaksmääramisel arvesse võtta.

Kui klient ei ole füüsiline isik, siis ei saa ta loomulikult tuvastamisel füüsiliselt kohal viibida ja teda esindab esindaja. Kuigi sellise kliendi esindaja puudumine näost näkku kohtumiselt on riskitegur, ei tähenda see automaatselt, et tuleb rakendada tugevdatud hoolsusmeetmeid. Hinnata tuleb üldist riski.

OHUMÄRGID

Lisaks eespool nimetatud kategooriatele on erinevaid olukordi, mis peaksid muutma juristi valvsaks – tavaliselt nimetatakse neid ohumärkideks.

Need on samuti jagatud juba nimetatud kolme riskikategooriasse: klient, tehing, geograafilised tegurid. Järgmised näited on valitud väljaandest „[A lawyer's guide to detecting and preventing money laundering](#)“ (Juhend juristidele rahapesu avastamiseks ja tõkestamiseks), mille 2014. aastal andsid välja CCBE, International Bar Association (IBA) ja American Bar Association (ABA) ning mis tasub läbi lugeda, et tutvuda ohumärkide loenditega. Geograafiliste tegurite näited on esitatud eelmises jaotises suure riskiga kolmandate riikide juures.

Klient

- Vahendajate kasutamine mõjuva põhjuseta;
- isikliku kontakti vältimine mõjuva põhjuseta;
- soovimatus avalikustada teavet, andmeid ja dokumente, mis on vajalikud tehingu sooritamiseks;
- vale- või võltsdokumentide kasutamine;
- klient on äriühing, mille kohta internetis teavet ei leidu;

- klient on ebatavaliselt hästi tuttav kliendi rahuldava tuvastamise, andmekirjete ja kahtlastest tehingutest teatamise kohta seaduses sätestatud tavaliste nõuetega või esitab korduvalt küsimusi nendega seotud menetluste kohta;
- pooled on omavahel seotud ilmse ärialase põhjusega või on nende vanus tehingut sõlmivate poolte kohta ebatavaline või ei ole need samad isikud, kes tegelikult tegevust juhivad.

Tehing

- Puudub hea selgitus sularaha kasutamisele;
- rahaliste vahendite allikas on ebatavaline, nt mitu pankakontot, pangakonto välismaises pangas, ülekanne läbi suure riskiga riigi;
- puudub hea selgitus ebatavaliselt lühikese tagasimakseperioodi kohta või hüpoteeklaenude kohta, mis makstakse tagasi algselt kokkulepitud lõpptähtajast oluliselt varem;
- puudub hea selgitus ülekantavate varade ülemäära kõrgele või madalale hinnale;
- puudub hea selgitus suurele finantstehingule, eelkõige kui seda nõuab hiljuti asutatud äriühing, see ei ole põhjendatud ärilise eesmärgiga või kliendi tegevusega;
- rahaliste vahendite allikas on ebatavaline, sest puudub ilmne seos kolmandalt isikult tehinguks või tasude/maksude maksmiseks saadud rahaga.

Geograafilised tegurid

- Riigid/piirkonnad, kes usaldusväärsete allikate kohaselt rahastavad või toetavad terrorismi või kelle territooriumil tegutsevad kindlaks määratud terroristlikud organisatsioonid;
- riigid, kus usaldusväärsete allikate kohaselt on organiseeritud kuritegevuse, korrupsiooni või muu kuritegeliku tegevuse tase märkimisväärne, sealhulgas ebaseaduslike uimastite, inimkaubanduse ning salakaubanduse ja ebaseaduslike hasartmängude lähte- või transiidiriigid;
- riigid, kelle suhtes rahvusvahelised organisatsioonid, näiteks EL või ÜRO on kehtestanud sanktsioonid, embargod või sarnased meetmed;
- riigid, kus usaldusväärsete allikate kohaselt on nõrk valitsus, korrakaitse ja reguleeriv kord, sealhulgas riigid, mis on FATFi teadetes nimetatud riikidena, kus on nõrk rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise kord ning mille puhul peaksid finantsasutused pöörama ärisuhetele ja tehingutele erilist tähelepanu.

TEHNOLOOGIA KASUTAMINE

Juristid võivad kasutada kliendi suhtes hoolsusmeetmete rakendamiseks järgmisi tehnilisi lahendusi:

- isikute isikusamasuse kontrollimine elektrooniliste vahenditega;
- äriregister ja tegelike tulusaajate register;
- elektroonilised vahendid klientide kontrollimiseks seoses sanktsioonide, riikliku taustaga isikute ja negatiivse meediakajastusega.

Tehnoloogia kasutamine ei vabasta juriste isiklikust vastutusest, mis jääb alati juristile. Seetõttu tuleks neid vahendeid kasutavaid juristide töötajaid nõuetekohaselt koolitada ning juristid ise peaksid põhjalikult mõistma, kuidas need vahendid töötavad.

Elektrooniliste vahendite kasutamine isikusamasuse kontrollimiseks võib säästa õigusbüroo vahendeid ning võib tõepoolest olla turvalisem kui tavapärased paber kandjal dokumendid. Samas peaksid juristid olema teadlikud mitmesugustest riskidest:

- küber- ja andmeturvalisus;
- pettus;
- andmete sisestamisel inimlike eksimuste võimalus;
- kliendi või tehinguga seotud riski tase;
- vajadus siduda klient tuvastatud elektroonilise identiteediga;
- elektrooniliste teenuste osutaja vähene tegutsemisaeg, usaldusväärsus ja tema poolt kasutatavate allikate paljusus;
- teenuseosutaja usaldusväärsus, sõltumatus ja läbipaistvus ning kas teenuseosutaja on riigiasutuse poolt sertifitseeritud või on riikliku kava osa, on tunnustatud tööstusharu organi liige ja järgib valdkonnas tunnustatud rahvusvahelisi standardeid.

Äriregistrite ja tegelike tulusaajate registrite kasutamisel peaks riski tase määrama selle, kas tuleks otsida tõendeid sõltumatust allikast, võttes arvesse, et sellised registrid koostatakse tavaliselt üksustelt endilt saadud andmeid kasutades. Registreeritud teave ei pruugi anda täielikku ülevaadet ning tuleks hoolikalt kontrollida, kui sageli peab andmeid uuendama.

Seoses klientide kontrollimisega sanktsioonide, riikliku taustaga isikute ja negatiivse meediakajastuse suhtes on jällegi määravaks teguriks riski tase. Väiksema riskiga juhtumite või praksiste puhul võidakse aktsepteerida tasuta või valmislahendusi. Suurema riskiga juhtumite puhul tuleks kaaluda, kui ulatuslik peaks kontroll olema (nt tegelikud tulusaajad, äriühingute juhid), kui sageli tuleks seda teha ja kui usaldusväärsed on kasutatavad süsteemid sisestatud andmete, teabe vanuse ja andmete terviklikkuse mõttes. Nõuetekohase kontrollivahendi abil peaks olema võimalik kontrollida ja tuvastada nimesid ja muid andmestuid, mis on veidi muudetud kujul, näiteks vastupidises järjekorras, osalise tekstiga ja lühenditega, või muus kui ladina tähestikus, näiteks Hiina hieroglüüfides, või kommertscode andmeid.

TEATAMISKOHUSTUS

Sissejuhatus

Direktiiviga kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise korra keskmes on kahtlastest tehingutest teatamise kohustus. Põhikohustus tuleneb artiklist 33.

Artikkel 33

1. Liikmesriigid näevad ette, et kohustatud isikud ja asjakohasel juhul nende juhtivtöötajad ja töötajad teevad täielikult koostööd, et viivitamata

(a) teavitada rahapesu andmebürood omal algatusel, sh teate esitamise teel, kui kohustatud isik teab, kahtlustab või tal on põhjendatud alus kahtlustada, et rahaliste vahendite puhul (olenemata asjaomasest summast) on tegemist kuritegelikust tegevusest saadud tuluga või et need on seotud terrorismi rahastamisega, ja sel juhul viivitamata vastata rahapesu andmebüroo lisateabe taotlustele, ning

(b) esitada rahapesu andmebüroole selle taotluse korral vahetult kogu vajalik teave.

Teavitada tuleb kõikidest kahtlastest tehingutest, sealhulgas tehingukatsetest.

Artikli 2 lõike 1 punkti 3 alapunkti b alla kuuluvate juristide puhul kehtivad järgmised erisätted.

Artikkel 34

1. Erandina artikli 33 lõikest 1 võivad liikmesriigid artikli 2 lõike 1 punkti 3 alapunktides a, b ja d osutatud kohustatud isikute puhul määrata asutuseks, kes saab artikli 33 lõikes 1 osutatud teabe, asjakohase kutseala iseregulatsiooni organi.

Ilma et see piiraks lõike 2 kohaldamist, edastab määratud iseregulatsiooni organ teabe käesoleva lõike esimeses lõigus osutatud juhtudel viivitamata ja algsel kujul rahapesu andmebüroole.

2. Liikmesriigid ei kohalda artikli 33 lõikes 1 sätestatud kohustusi notarite, muude sõltumatute õigusteenuse osutajate, audiitorite, väliste raamatupidamisteenuse osutajate ega maksunõustajate suhtes ainult rangelt sellises ulatuses, kuivõrd selline erand on seotud teabega, mida nad saavad mõnelt oma kliendilt või mõne oma kliendi kohta, kui nad selgitavad oma kliendi

õiguslikku olukorda või kaitsevad või esindavad kõnealust klienti kohtumenetluses või sellega seoses, sealhulgas juhul, kui nad annavad kohtumenetluse algatamist või vältimist käsitlevat nõu, olenemata sellest, kas kõnealune teave on saadud enne sellist menetlust, selle ajal või pärast seda.

Kokkuvõttes nõutakse neis kahes sättes, et jurist teataks riiklikule rahapesu andmebüroole, kui ta „teab, kahtlustab või tal on põhjendatud alus kahtlustada“, et tehinguga seotud rahaliste vahendite puhul on tegemist kuritegevusest saadud tuluga või et need on seotud terrorismi rahastamisega. Liikmesriigid võivad lubada, et teatamiskohustuse võtab üle advokatuur, ja osades liikmesriikides on seda tehtu. Samuti on kehtestatud juristidele erand teatamiskohustusest väga rangelt piiratud olukordades – kui nad selgitavad oma kliendi õiguslikku olukorda või kaitsevad või esindavad klienti kohtumenetluses.

Kui jurist on esitanud rahapesu andmebüroole teate kahtlase tehingu kohta, tohib ta jätkata kliendi nimel tegutsemist ainult väga piiratud olukordades.

Artikkel 35

1. Liikmesriigid nõuavad, et kohustatud isikud ei teeks tehinguid, mida nad teavad või kahtlustavad olevat seotud kuritegelikust tegevusest saadud tuluga või terrorismi rahastamisega, enne artikli 33 lõike 1 esimese lõigu punktis a sätestatud vajalike toimingute tegemist ning enne, kui nad on täitnud muud rahapesu andmebüroode või pädevate asutuste antud konkreetsed juhised kooskõlas asjaomase liikmesriigi õigusega.

2. Kui lõikes 1 osutatud tehingute tegemata jätmine ei ole võimalik või kui tegemata jätmine võib takistada kahtlasest tehingust kasu saajate tabamiseks tehtavaid jõupingutusi, teavitavad kohustatud isikud rahapesu andmebürood kohe pärast tehingu tegemist.

Ilmselgelt peaks jurist tutvuma rahapesu andmebüroole kahtlase tehingu kohta teate saatmise riikliku menetlusega.

Nende teatamiskohustuste vahelist suhet, sealhulgas vihjete andmise keeldu (mida arutatakse allpool eraldi), ning juristi ja kliendi vahelist konfidentsiaalsuskohustust arutatakse allpool juristi ja kliendi vahelist konfidentsiaalsuskohustust käsitlevas jaotises.

Vihjete andmine

Üks teatamiskohustuse aspekt on juristide jaoks väga tähtis ja see on artiklis 39 sätestatud vihjete andmise keeld.

Artikkel 39

1. Kohustatud isikud ning nende juhid ja töötajad ei avalikusta asjaomasele kliendile ega teistele kolmandatele isikutele asjaolu, et edastatakse, tulevikus edastatakse või on edastatud teavet vastavalt artiklile 33 või 34 või et rahapesuga või terrorismi rahastamisega seoses on alustatud või võidakse alustada analüüsi.

Teisisõnu on juristil keelatud rääkida kliendile kahtlast tehingut käsitlevast teatest, mille jurist on edastanud rahapesu andmebüroole. Selle nõude rikkujatele on ette nähtud karistused (vt allpool). Artikli 39 lõikes 6 on sellest üldnormist siiski sätestatud erand.

Artikkel 39

6. Kui artikli 2 lõike 1 punkti 3 alapunktides a ja b osutatud kohustatud isikud püüavad klienti veenda ebaseaduslikust tegevusest hoiduma, ei käsitata seda avalikustamisena käesoleva artikli lõike 1 tähenduses.

Teisisõnu, kui jurist püüab klienti veenda rahapesust hoiduma, ei kujuta see endast kliendile vihje andmist (isegi kui klient võib mõista, et jurist kahtlustab, et tehing võib olla seotud rahapesuga). Juristi suhtes kehtib ikkagi kahtlase tehingu kohta teate esitamise kohustus, kuid ta võib sel ajal jätkata jõupingutusi kliendi veenmiseks.

Artikli 39 lõikega 6 ei panda juristile õiguslikku kohustust veenda klienti ebaseaduslikust tegevusest hoiduma. Seda silmas pidades võib ühelt poolt juristi artikli 39 lõike 6 kohase tegevuse (kliendi veenmine) ja artikli 33 kohase tegevuse (kohustus esitada teade kahtlase tehingu kohta) ning teiselt poolt artikli 35 kohase tegevuse (hoiduda tegevuse jätkamisest) omavahelist suhet kõige paremini mõista järgmises järjestuses. Artikkel 33 sisaldab kohustust esitada teade kahtlase tehingu kohta; sellisel juhul peavad juristid hoiduma tegevuse jätkamisest kuni rahapesu andmebüroo otsuseni (artikkel 35). Võimalikke jõupingutusi, mille eesmärk on veenda klienti ebaseaduslikust tegevusest hoiduma, ei käsitata artikli 39 lõike 6 rikkumisena. Sellest hoolimata ei tohi juristid anda oma klientidele vihjeid kahtlasest tehingust teatamise kohta.

Kui jurist on esitanud teate kahtlase tehingu kohta, peaks ta tõsiselt kaaluma kliendi heaks töötamise lõpetamist kohe pärast kahtlase tehingu kohta teate esitamist, kuigi direktiivis ei ole sellist kohustust ette nähtud. Juristi võidakse hiljem süüdistada selles, et ta oli ebaseaduslikust tegevusest teadlik, isegi kui rahapesu andmebüroo ei anna negatiivset vastust. Teisisõnu öeldes võidakse kahtlase tehingu kohta teate esitamist kasutada järgnevas kohtumenetluses juristi vastu.

Kui juristil õnnestub veenda klienti ebaseaduslikust tegevusest hoiduma, siis ei ole ta enam kohustatud esitama [teadet kahtlase tehingu kohta](#).

„Teab, kahtlustab või tal on põhjendatud alus kahtlustada“ – ja nende sõnade üldine tähendus

Need on artikli 33 lõike 1 punkti a kõige olulisemad sõnad, mida jurist peab arvesse võtma. Pidades silmas, et teatamata jätmine kujutab endast õigusrikkumist (vt allpool punkt „Karistused“), on nende sõnade tähendus tähtis.

Võib arvata, et „teab“ on üsna üheselt mõistetav sõna. Tavaliselt tähendab teadmine tegelikku teadmist. Tekib küsimus, kas siis, kui jurist pigistab tahtlikult tõe ees silmad kinni, võib tegemist olla teadmisega. Jurisdiktsioonides võidakse seda punkti erinevalt tõlgendada, kuid *prima facie* standardiks peaks olema, et piisav on ainult tegelik teadmine.

„Kahtlustab“ on subjektiivne sõna. Ei tohiks eeldada, et jurist, kes arvab, et tehing on kahtlane, teab, millist laadi kuriteoga on täpselt tegemist või et konkreetsed rahalised vahendid on kindlasti saadud kuritegevusest. Ei tohiks nõuda, et kahtlus peab olema selge ja tuginema kindlalt konkreetsetele faktidele, kuid olema peab teatav arvamus, mitte tingimata veendumus, vaid siiski vähemalt midagi enam kui spekulatsioon. Jurist peab olema märganud midagi ebatavalist või ootamatut ning pärast uurimist tundub talle, et asjaolud ei ole tavapäraseid või äriselt põhjendatud. Kahtluse tekkimiseks ei pea olema tõendeid rahapesu toimumise kohta.

Eespool välja toodud ohumärgid on juhiseks paljude tavapäraste hoiatavate asjaolude kohta, mis võivad muret tekitada. Kui juristil ei ole veel kahtlust tekkinud, vaid tal on näiteks mõne ohumärgi tõttu lihtsalt põhjus muretsemiseks, võib jurist esitada kliendile või teistele isikutele täiendavaid küsimusi. See sõltub sellest, mida jurist juba teab ja kui lihtne on esitada päringuid.

Väljendi „on põhjendatud alus kahtlustada“ mõte on sarnane kahtlustamisele, kuid erinevuseks on võimalus objektiivselt kontrollida. Kas on olemas faktilised asjaolud, mille alusel aus ja mõistlik jurist oleks pidanud järeldama või kahtlustama, et klient tegeleb rahapesuga?

See tõstatab veel ühe olulise küsimuse. Euroopa tasandil saab nende sõnade tähenduse kohta anda vaid piiratud juhiseid, sest liikmesriikide õiguses võivad need sõnad olla määratletud kindlal viisil, mis võib olla igas liikmesriigis veidi erinev.

See kehtib ka teiste teatamiskohustustega seotud sõnade puhul – näiteks „õigusliku olukorra selgitamine“ või „kohtumenetlus“ artiklis 34 (mis käsitleb erandit teatamiskohustusest) kasutatud väljendis „selgitavad oma kliendi õiguslikku olukorda või kaitsevad või esindavad kõnealust klienti kohtumenetluses või sellega seoses“.

Sellisel juhul on oluline, et jurist teaks, milline on täpne sõnastus, mida on kasutatud direktiivi riigikeelses versioonis ja ka liikmesriigi rakendusaktides, ning kuidas seda tavaliselt tõlgendatakse. Siseriiklikud õigusaktid ei tohi lahkneva direktiivis sätestatud kogu ELi hõlmavatest nõuetest ning kui need lahknevad, on direktiiv esimuslik, kuid sellest hoolimata võib sõnade tähendus siiski liikmesriigiti veidi erineda.

„Kuritegelik tegevus“

Artikli 33 lõike 1 punkti a kohaselt on jurist kohustatud esitama teate kahtlase tehingu kohta, „kui kohustatud isik teab, kahtlustab või tal on põhjendatud alus kahtlustada, et rahaliste vahendite puhul (olenemata asjaomasest summast) on tegemist kuritegelikust tegevusest saadud tuluga või et need on seotud terrorismi rahastamisega“.

Sõnade „kuritegelik tegevus“ tähendus on määratletud direktiivi artikli 3 punktis 4.

Artikkel 3

4) „kuritegelik tegevus“ – igasugune osavõtt järgmiste raskete kuritegude toimepanemisest:

(a) direktiivi (EL) 2017/541 II ja III jaotises sätestatud terroriaktid, terrorirühmitusega seotud kuriteod ja terroristliku tegevusega seotud kuriteod;

(b) 1988. aasta narkootiliste ja psühhotropsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni artikli 3 lõike 1 punktis a osutatud sätteod;

(c) nõukogu raamotsuse 2008/841/JSK artikli 1 punktis 1 määratletud kuritegelike ühenduste tegevus;

(d) Euroopa ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni artikli 1 lõikes 1 ja artikli 2 lõikes 1 määratletud liidu finantshuve kahjustav kelmus, vähemalt raske kelmus;

(e) korruptsioon;

(f) kõik sätteod, sealhulgas liikmesriikide õiguses sätestatud maksukuriteod, mis on seotud otseste või kaudsete maksudega ning mille eest määratava karistuse ülemmääraks on üle aasta kestev vabadusekaotus või vabadust piirav julgeolekumeede või nendes liikmesriikides, mille õigussüsteemides on kehtestatud õigusrikkumiste alammäär, vähemalt kuus kuud kestva vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetmega karistatavad sätteod;

Artikli 3 kõige tähtsam säte on eespool esitatud punkt f, mis sisaldab kõikehõlmavat väljendit „kõik sätteod“, kuna seda tuleb kontrollida enamiku tehingute puhul, millega seoses juristid nõu annavad. See ei hõlma siiski kõike. Kuigi see väljend hõlmab maksukuritegusid, on ainsad sätteod, mille suhtes seda kohaldatakse, need, mille eest saab määrata punktis f nimetatud karistusi, nimelt määrata üle aasta kestva karistuse. Kui liikmesriigis on kehtestatud õigusrikkumiste alammäär, siis viidatakse määratluses vähemalt kuus kuud kestvale karistusele.

Kahtlustest seoses sätteudega, mis ei kuulu selle määratluse alla, ei pea teatama. On ilmne, et juristid peavad olema teadlikud oma liikmesriigi õigusaktides sätestatud sätteude loetelust.

ANDMEKAITSE

Direktiivi kohaste andmete suhtes kohaldatakse isikuandmete kaitse üldmäärust ([määrus \(EL\) 2016/679](#)). Käesoleva juhendi eesmärk ei ole täielikult selgitada isikuandmete kaitse üldmäärust. Samas peavad juristid määruse sätteid kõikide kliendiga seotud andmete töötlemisel arvesse võtma.

Andmekaitse küsimusi on käsitletud direktiivi artiklis 41.

Artikkel 41

2. Käesoleva direktiivi alusel võivad kohustatud isikud töödelda isikuandmeid üksnes rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eesmärgil, nagu on osutatud artiklis 1, ning neid andmeid ei tohi täiendavalt töödelda viisil, mis ei vasta nimetatud eesmärgile. Keelatud on käesoleva direktiivi alusel isikuandmete töötlemine mis tahes muul eesmärgil, näiteks ärilistel eesmärkidel.

3. Kohustatud isikud esitavad uutele klientidele enne nendega ärisuhte loomist või juhutehingu tegemist [isikuandmete kaitse üldmääruses] nõutud teabe. Eelkõige esitatakse selle teabe hulgas üldine teade kohustatud isikute käesolevast direktiivist tulenevate juriidiliste kohustuste kohta

isikuandmete töötlemisel rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eesmärgil, nagu on osutatud käesoleva direktiivi artiklis 1.

4. Artikli 39 lõikes 1 sätestatud avalikustamise keelu kohaldamisel võtavad liikmesriigid seadusandlikke meetmeid, millega piiratakse täies mahus või osaliselt andmesubjekti õigust tutvuda enda kohta käivate andmetega; seda tehakse sellises ulatuses, mis on vajalik ja proportsionaalne demokraatlikus ühiskonnas, võttes nõuetekohaselt arvesse asjaomase isiku õigustatud huvi, ning selleks, et

(a) võimaldada kohustatud isikul või pädeval ametiasutusel nõuetekohaselt täita oma ülesandeid käesoleva direktiivi kohaldamisel või

(b) hoida ära käesoleva direktiivi kohaldamisel teostatavate teenistuslike või õiguslike uurimiste, analüüside, juurdluste või menetluste takistamist, ning tagada et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist, avastamist ja uurimist ei takistata.

Neil sätetel ja isikuandmete kaitse üldmääruse üldisel kohaldamisel on mitu tagajärge.

Esiteks ei tohi jurist kasutada kliendi suhtes hoolsusmeetmete rakendamise käigus või direktiivi mõne muu sätte kohaselt saadud andmeid ühelgi muul eesmärgil (näiteks turundus või kasumi teenimine).

Teiseks ei ole juristi poolt andmete käitlemise õiguslik alus kliendi nõusolek ja andmete käitlemine ei sõltu kliendi nõusolekust. Isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 6 on sätestatud kuus isikuandmete töötlemise seaduslikku alust, millest üks on kliendi nõusolek. Teised järelduvad artikli 6 tekstist, mis on esitatud allpool.

Määruse (EL) 2016/679 (füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta) (isikuandmete kaitse üldmäärus) artikkel 6

Isikuandmete töötlemise seaduslikkus

1. Isikuandmete töötlemine on seaduslik ainult juhul, kui on täidetud vähemalt üks järgmistest tingimustest, ning sellisel määral, nagu see tingimus on täidetud:

(a) andmesubjekt on andnud nõusoleku töödelda oma isikuandmeid ühel või mitmel konkreetsel eesmärgil;

(b) isikuandmete töötlemine on vajalik andmesubjekti osalusel sõlmitud lepingu täitmiseks või lepingu sõlmimisele eelnevate meetmete võtmiseks vastavalt andmesubjekti taotlusele;

(c) isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja seadusjärgse kohustuse täitmiseks;

(d) isikuandmete töötlemine on vajalik andmesubjekti või mõne muu füüsilise isiku eluliste huvide kaitsmiseks;

(e) isikuandmete töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks;

(f) isikuandmete töötlemine on vajalik vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, eriti juhul kui andmesubjekt on laps.

Esimese lõigu punkti f ei kohaldata, kui isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus oma ülesannete täitmisel.

Kuid on veel kaks alust, mis mõlemad kehtivad juristide poolt andmete töötlemise suhtes. Üks on see, kui „töötlemine on vajalik vastutava töötleja seadusjärgse kohustuse täitmiseks“. Kuna direktiiv näeb ette, et jurist peab hankima ja säilitama teatavaid andmeid (vt artikkel 40 eelmises jaotises), võib artikli 6 lõike 1 punktis c nimetatud „seadusjärgne kohustus“ olla rahapesu ja terrorismi rahastamise puhul juristi jaoks õiguslik alus.

Kuid selleks võib olla ka artikli 6 lõike 1 punkt e, kui „töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks“. Seda seetõttu, et artiklis 43 on konkreetselt sätestatud, et „[k]äesoleva direktiivi alusel toimuvat isikuandmete töötlemist rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eesmärgil, nagu on osutatud artiklis 1, tuleb käsitada avaliku huvi küsimusena [isikuandmete kaitse üldmääruse] mõistes“.

Kolmandaks on seoses vihje andmist käsitlevate sätetega sätestatud erand isikuandmete kaitse üldmääruses ette nähtud kliendi õigusest tutvuda andmetega. Vihjete andmine on selgelt seotud andmekaitsega, sest kui kliendil oleks õigus näha, et on esitatud vihje andmisega seotud teade, oleks see vastuolus vihje andmise keelu eesmärgiga.

Isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 23 on selline võimalik piirang juba ette nähtud ja isikuandmete kaitse üldmääruse preambulis on sellist piirangut konkreetselt nimetatud, märkides järgmiselt: „See on asjakohane näiteks rahapesuvastaste meetmete või kohtuekspertiisi laborite tegevuse raames“.

Seetõttu on direktiivis selgelt öeldud, et liikmesriigid peavad võtma seoses vihjete andmisega seotud andmetega meetmeid (seega ka viide artiklile 39), võttes vastu õigusaktid, millega piiratakse kliendi õigust tutvuda selliste andmetega. Juristid peavad olema teadlikud konkreetsete õigusaktide sisust ja kohaldamisalast oma liikmesriigis.

JURISTI JA KLIENDI VAHELINE KONFIDENTSIAALSUSKOHUSTUS

Sissejuhatus

Eespool artiklites 33, 34, 35 ja 39 esitatud sätted on mitte ainult rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise korra keskmeks, vaid puudutavad ka ühte juristi ja kliendi vahelise suhte peamist põhimõtet, nimelt juristi ja kliendi vahelist konfidentsiaalsuskohustust (see üldmõiste hõlmab ametisaladuse ja kutsesaladuse üldmõisteid) ning juristi ja kliendi vahelist suhet, mis peaks olema täielikult usalduslik.

Peamine liidu dokument, mis käsitleb juristi ja kliendi vahelise konfidentsiaalsuskohustuse tähendust ja tagajärgi, on kohtuotsus AM&S (*AM & S Europe Limited vs. Euroopa Ühenduste Komisjon*, 155/79):

„Ühenduse õigus, mis tuleneb liikmesriikide mitte ainult majanduslikust, vaid ka õiguslikust põimumisest, peab arvesse võtma nende riikide õiguste ühiseid põhimõtteid ja käsitusi, mis puudutavad eelkõige juristi ja kliendi teabevahetuse konfidentsiaalsuse austamist. See konfidentsiaalsus vastab nõudele, mille tähtsust tunnistatakse kõikides liikmesriikides ja mille kohaselt peab kõikidel isikutel olema võimalus vabalt pöörduda juristi poole, kelle kutseala hõlmab kohustust anda sõltumatult õigusosalast nõu kõigile, kes seda vajavad“.

Üldkohus pöördus selle kohtuasja juurde tagasi rohkem kui 20 aastat hiljem kohtuotsuses *Akzo Nobel Chemicals Ltd ja Akros Chemicals Ltd vs. Euroopa Ühenduste Komisjon* (liidetud kohtuasjad T-125/03 ja T-253/03). Selle eespool kirjeldatud peamist põhimõtet kinnitati viimases kohtuotsuses, milles kohus märkis, et see põhimõte on seega „lähedaselt seotud advokaadi rolli mõistega, keda loetakse õigusemõistmisel kaastöötajaks“.

Tegelikult on see rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõte. International Bar Association (IBA) avaldas juhendi „*International Principles on Conduct for the Legal Profession*“ (Rahvusvahelised käitumispõhimõtted õiguselukutse esindajatele), milles esitatud 4. põhimõte kõlab järgmiselt:

„Jurist peab alati säilitama konfidentsiaalsuse seoses praeguste või endiste klientide asjadega ja tal peab olema võimalus seda konfidentsiaalsust kaitsta, kui seaduse ja/või kohaldatavate ametialase käitumise eeskirjadega ei ole lubatud või nõutud teisiti.“

Eri jurisdiktsioonides nimetatakse juristi ja kliendi vahelist konfidentsiaalsust erinevalt ja selle suhtes kohaldatakse erinevaid eeskirju.

Näiteks pannakse mõnes jurisdiktsioonis juristi ja kliendi vahelist konfidentsiaalsust käsitlevate seaduste ja eeskirjadega sõnaselgelt juristile kohustused. Teistes saavutatakse konfidentsiaalse teabe kaitsmine avalikustamise eest nn vabastustega (nn erandid) tavapärastest eeskirjadest, mis nõuavad teabe avalikustamist.

Aluspõhimõte on siiski igal pool sama: juristil on keelatud (paljudes riikides õiguse kohaselt) avalikustada kliendilt saadud konfidentsiaalset teavet kolmandatele isikutele, sealhulgas valitsus- ja kohtuasutustele.

Samuti kehtib üldreegel, et juristi ja kliendi vahelise konfidentsiaalsusega tagatud kaitse ei kehti, kui jurist aitab teadlikult kaasa oma kliendi õigusvastasele käitumisele, st käesoleval juhul rahapesule või terrorismi rahastamisele. Sellisel juhul paneb jurist peaaegu kindlasti toime kuriteo. Samuti karistab kutsealane reguleeriv asutus tavaliselt sellisel juhul juristi.

Euroopa kohtupraktika

Direktiivis ette nähtud teatamiskohustus ei ole vastuolus selle põhimõttega Euroopa õiguse tähenduses. Nii on otsustatud paaris kohtuasjas, millest ühte arutas Euroopa Kohus ja teist Euroopa Inimõiguste Kohus.

Euroopa Kohtu kohtuasjas C-305/05 (*Ordre des barreaux francophones et germanophone ja teised vs. Conseil des ministres*) käsitleti ühe Belgia advokatuuri liikme algatatud asja, milles tõstati küsimus konflikti olemasolust. Kohus aga otsustas, et teatamiskohustused ei riku

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 6 ja Euroopa Liidu lepingu artikli 6 lõikega 2 tagatud õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

Põhjenduseks toodi, et teatamiskohustused kehtivad advokaatide suhtes ainult siis, kui need nõustavad oma kliente teatavate tehingute – põhiliselt finants- või kinnisvaratehingute – kavandamisel või sooritamisel. Reeglina on need tegevused laadilt sellised, et neid ei ole mingit seost kohtumenetlusega, ning järelikult ei kuulu need tegevused hagi aluseks oleva õiglase kohtuliku arutamise õiguse kohaldamisalasse.

Kohus lisas, et alates hetkest, kui advokaadil palutakse klienti kaitsta või kohtus esindada või kui talt palutakse nõu kohtumenetluse algatamise või selle vältimise kohta, on see advokaat vabastatud teatamiskohustustest, olenemata sellest, kas teavet saadi enne kohtumenetlust, selle käigus või pärast seda. Kohus märkis, et see erand kaitseb kliendi õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

Euroopa Inimõiguste Kohtus arutati sarnast kohtuasja: *Michaud vs. Prantsusmaa* (hagiavaldus nr 12323/11). See kohtuasi käsitles Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklit 8 ja kohus leidis, et kuigi konventsiooni artikkel 8 kaitseb „põhiõigust ametisaladusele“, ei kujuta nõue, et advokaadid peavad teatama oma kahtlustest, selle õiguse ülemäärast rikkumist.

Kohus tugines oma otsuses rahapesuga võitlemise üldisele huvile ja garantiile, mille annab artikli 34 lõikes 2 sätestatud teatamiskohustuse kohaldamisalast väljajätmine (tegevuste käigus, mis on seotud kohtumenetlusega või juristi tegutsemisega õigusnõustajana). Lisaks on Prantsuse õiguses sätestatud ametisaladuse kaitseks teatav filter, tagades, et advokaat esitab oma teated mitte otse rahapesu andmebüroole, vaid advokatuuri presidendile.

Euroopa tasandi kohtuasjade kõrval võivad ka liikmesriikide kohtud teha lahendeid, mis puudutavad direktiivi rakendamist kohalikul tasandil, nagu Belgia konstitutsioonikohtu otsus kohtuasjas, mis käsitles kahtlastest tehingutest teatamist (24. septembri 2020. aasta [otsus nr 114/2020](#)).

Kokkuvõte

Direktiivi, juristi ja kliendi vahelise konfidentsiaalsuskohustuse ning Euroopa tasandi kohtupraktika koosmõjust tulenevalt tuleb teade kahtlase tehingu kohta tuleb esitada vastavalt direktiivis ja kohtupraktikas kirjeldatud konkreetsetele asjaoludele, et tagada, et ei rikuta Euroopa inimõiguste konventsiooni ega Euroopa Liidu lepingut. Kui jurist nõutaval juhul teadet ei esita, võidakse teate esitamata jätmise tagajärjel esitada juristile süüdistus rahapesuga seotud kuriteo toimepanemises (vt allpool).

Direktiivi nõuded toimivad siiski ainult teatavate parameetrite raames:

- nende suhtes, kes kuuluvad direktiivi artikli 2 lõike 1 punktis 3 sätestatud juristide ja tehingute määratluse alla;
- isegi selle määratluse ala kuuludes on erandeid artikli 34 lõikes 2 sätestatud teatamiskohustusest;

- teatamisega on seotud muid olulisi mõisteid, nagu „kuritegelik tegevus“, mis on kahtlase tehingu kohta teate esitamise esmane käivitav tegur (sõltuvalt sellest, kuidas liikmesriikides on rahapesuga seotud kuritegu määratletud).

Direktiivi teatamist käsitlev nõue väljaspool neid rangeid piire ei kehti ning kehtivad juristi ja kliendi vahelise konfidentsiaalsuse tavapärased eeskirjad. Samuti peavad juristid olema teadlikud sellest, kas nende jurisdiktsioonis kohaldatakse artikli 34 lõikes 1 sätestatud erandit, mis võimaldab juristil teatada oma kahtlustest advokatuurile ning mille kohaselt advokatuur vastutab teate edastamise eest rahapesu andmehüroole.

Juristi ja kliendi vahelist konfidentsiaalsust ei ole eeldatavalt rikutud ainult siis, kui teade kahtlase tehingu kohta on esitatud rangelt kooskõlas direktiivi artikli 33 nõuetega. Seetõttu ei tohiks juristid esitada teadet kahtlase tehingu kohta ainult enda kaitsmiseks ja selleks, et olla ettevaatlik – seda tehes on oht, et nad rikuvad konfidentsiaalsuskohustust.

PIIRIÜLESED KÜSIMUSED

Kui jurist töötab teistest jurisdiktsioonidest pärit või teistes jurisdiktsioonides tegutsevate klientide heaks, võib tekkida mitmesuguseid piiriüleseid küsimusi.

Euroopa Liidus

Võttes arvesse, et direktiiv on kohaldatav kogu ELis, tuleb selles sätestatud miinimumnõudeid rakendada kõikjal liidus. Mõned liikmesriigid on aga läinud miinimumnõuetest kaugemale ning igal juhul rakendatakse eri jurisdiktsioonides erinevaid meetodeid – näiteks mõnikord peab jurist esitama teate kahtlase tehingu kohta otse rahapesu andmehüroole, teistel juhtudel aga advokatuurile. See tähendab, et jurist peab igal juhul olema teadlik teise liikmesriigi rahapesuvastasest korrast ja ta saab enda teadlikkust tõenäoliselt kõige paremini tagada, kui ta küsib nõu kõnealuse liikmesriigi juristilt.

Mitmes valdkonnas tekivad konkreetsed probleemid:

- teises liikmesriigis kliendi suhtes hoolsusmeetmete rakendamise usaldamine kolmandatele isikutele – direktiivi artikli 26 nõudeid on juba mainitud;
- juristi ja kliendi vahelist konfidentsiaalsuskohustust käsitlevad sätted – teate kahtlase tehingu kohta võib mitte ainult esitada erineval viisil, nagu juba mainitud, vaid ka juristi ja kliendi vahelise konfidentsiaalsuskohustuse ulatus ja kohaldamine võivad olla erinevad ning neid tuleb hoolikalt kontrollida;
- dokumendid võivad olla võõrkeelsed või seotud asutustega, mida jurist ei tarvitse teada. Seetõttu on jurist kohustatud võtma asjakohaseid meetmeid, et mõistlikult veenduda, et dokumendid tegelikult tõendavad seda, mida nad väidetavalt tõendavad, näiteks kliendi isikusamasust.

KARISTUSED

Sissejuhatus

Direktiivi artiklis 59 on sätestatud liikmesriikide kohustus tagada, et halduskaristusi kohaldatakse vähemalt selliste rikkumiste suhtes, mis on rasked, korduvad, süstemaatilised või kui on tegemist nende kombinatsiooniga, ning mis on seotud järgmistes artiklites sätestatud nõuetega:

- kliendi suhtes rakendatavad hooldusmeetmed (artiklid 10–24);
- teatamine kahtlastest tehingutest (artiklid 33–35);
- andmete säilitamine (artikkel 40);
- sisekontroll (artiklid 45–46).

Lisaks on artiklis 59 sätestatud, et miinimumkaristused peavad olema järgmised.

Artikli 59 lõige 2

... kohaldatavad halduskaristused ja -meetmed [hõlmavad] vähemalt järgmist:

- (a) avalik teadaanne, milles on märgitud füüsiline või juriidiline isik ja õigusrikkumise laad;*
- (b) korraldus, millega nõutakse, et füüsiline või juriidiline isik lõpetaks asjaomase tegevuse ja hoiduks selle tegevuse kordamisest;*
- (c) tegevusloa kehtetuks tunnistamine või peatamine kohustatud isiku puhul, kellel peab olema tegevusluba;*
- (d) kohustatud isikus juhtimiskohustusi täitva isiku suhtes või õigusrikkumise eest vastutava muu füüsilise isiku suhtes kehtestatud ajutine keeld täita kohustatud isikutes juhtimisülesandeid;*
- (e) maksimaalne rahaline halduskaristus, mis on vähemalt sama suur kui kahekordne kasu, mis saadi õigusrikkumise tulemusel, mille puhul on võimalik kasu kindlaks määrata, või vähemalt 1 000 000 euro ulatuses.*

Karistuste määramisel arvesse võetavate tegurite kohta on artikli 60 lõikes 4 sätestatud järgmiselt.

Artikkel 60

4. Liikmesriigid tagavad, et halduskaristuse või -meetme liigi ja rahalise halduskaristuse suuruse kindlaksmääramisel võtavad pädevad asutused arvesse kõiki asjakohaseid asjaolusid, sealhulgas vajaduse korral järgmist:

(a) õigusrikkumise raskus ja kestus;

(b) vastutava füüsilise või juriidilise isiku vastutuse ulatus;

(c) vastutava füüsilise või juriidilise isiku finantsseisundi tugevus, mida näitab näiteks vastutava juriidilise isiku kogukäive või vastutava füüsilise isiku aastane sissetulek;

(d) vastutava füüsilise või juriidilise isiku poolt õigusrikkumisest saadud kasu, kui seda saab kindlaks määrata;

(e) õigusrikkumisega kolmandatele isikutele tekitatud kahju, kui seda on võimalik kindlaks määrata;

(f) vastutava füüsilise või juriidilise isiku ja pädeva asutuse koostöö tase;

(g) vastutava füüsilise või juriidilise isiku varasemad õigusrikkumised.

Artikkel 61 puudutab nende isikute kaitset, kes teatavad ametiasutustele rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevate sätete rikkumistest.

On selge, et juristid peavad hästi tundma oma riigi haldus- ja kriminaalõigusakte, mis käsitlevad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevate sätete rikkumist, kuna need võivad olla miinimumstandarditest rangemad.

Süüteo koosseis

Kuigi süütegude määratlemine on jäetud liikmesriikidele, et see sobiks nende siseriikliku õigussüsteemiga, võib eeldada, et peamiste süütegude puhul, näiteks kahtlasest tehingust teatamata jätmisel, peab süüdistaja tõendama, et asjaomane vara on kuritegelik ehk teisisõnu artikli 3 punktis 4 määratletud kuritegeliku tegevusega omandatud vara või rahalised vahendid. See tähendab, et süüdistaja peab tõendama, et vara saadi kuritegeliku tegevuse tulemusel ning et väidetava süüteo toimepanemise ajal jurist teadis või kahtlustas seda.

Süütegudest teatamata jätmise puhul peavad juristid avalikustama, kui nad teadsid, kahtlustasid või neil oli põhjendatud alus kahtlustada, et toime on pandud süütegu. Need mõisted on juba täpsemalt määratletud eespool juhendi jaotises „Teatamiskohustus“.

1. LISA. SUURE RISKIGA RIIKIDE LOETELU

Loetelu võib muutuda – vt [siit](#)

Nr	Suure riskiga kolmas riik
1	Afganistan
2	Bahama
3	Barbados
4	Botswana
5	Kambodža
6	Korea Rahvademokraatlik Vabariik (KRDV)
7	Ghana
8	Iraan
9	Iraak
10	Jamaica
11	Mauritius
12	Mongoolia
13	Myanmar/Birma
14	Nicaragua
15	Pakistan
16	Panama
17	Süüria
18	Trinidad ja Tobago
19	Uganda
20	Vanuatu
21	Jeemen
22	Zimbabwe